QOY ƏDALƏT ZƏFƏR ÇALSIN!

"SƏS" qəzeti mənim üçün ən əziz qəzetdir

Ceyhun Bayramov və Ararat Mirzoyan arasında telefon danışığı olub

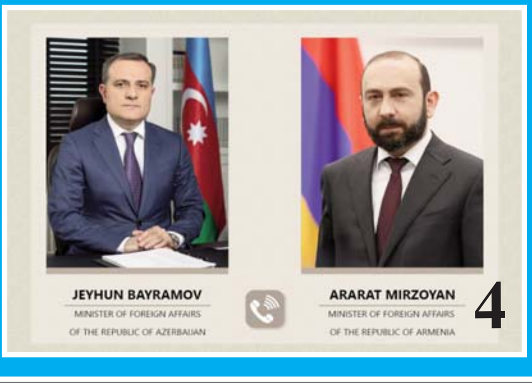

4

SƏS
№ 143 (7311)
13 avqust 2025-ci il.
Qiymәti 60 qәpik

Ağ Evdə sülh razılaşması - xarici media nə yazır?

7

Avropasız sülh

Azərbaycan və Ermənistan Aİ-nin Cənubi Qafqazdakı hərbi-polis missiyasına son qoyur

5

"Bu öhdəliklərin icrası faktiki olaraq Ermənistanın üzərinə düşür"

6

Gənclərin ev sahibi olmaq şansı: real vəziyyət və çıxış yolları

12

"Böyük Qayıdış Azərbaycanın gələcəyidir"

7

Payızda hansı meyvə-tərəvəzlər bahalaşacaq?

16

Səni, görüm, utanasan...

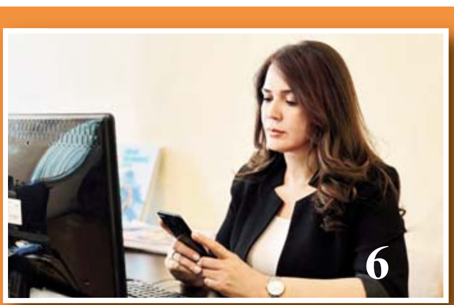

6

Dünya mediası Ermənistan-Azərbaycan müqaviləsi haqqında

Həftəsonu ABŞ-da Azərbaycan və Ermənistan arasında bağlanmış sülh sazişi Atlantik okeanının hər iki tərəfində mətbuatın geniş analizləri ilə insanlara çatdırılıb. Şərhçilər Donald Trampın danışıqlarda aktiv rolunu və Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin və Baş nazir Nikol Paşinyanın məsələyə isti yanaşmasını xüsusi olaraq qeyd ediblər. Eyni zamanda Rusiyanın nizamlanma prosesində zəifləyən rolunu vurğulayırlar.

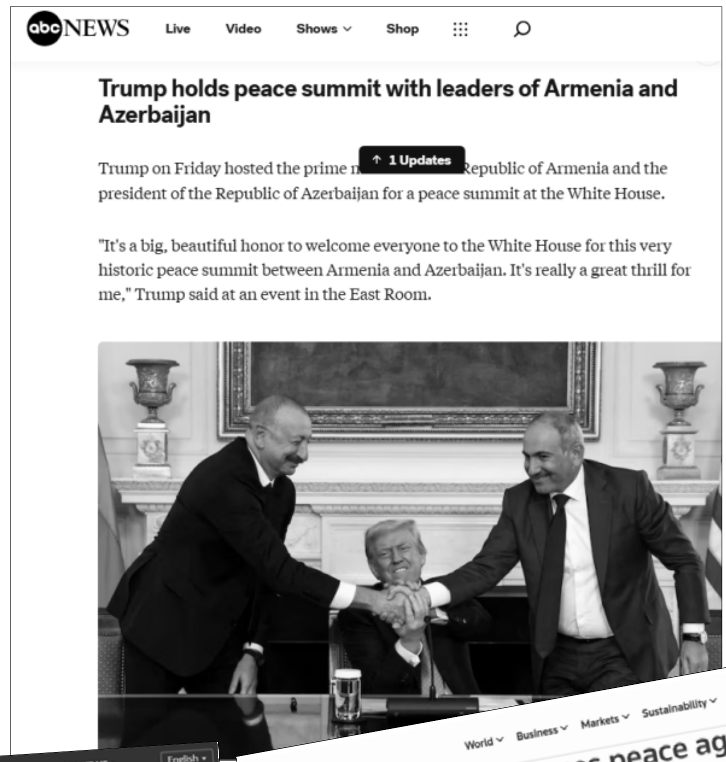

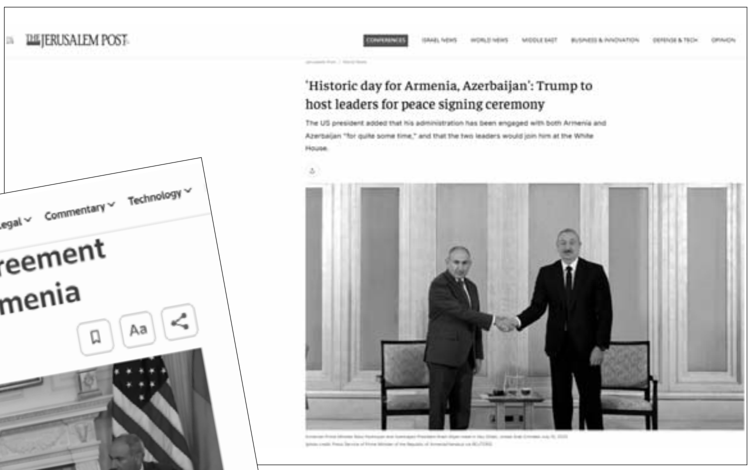

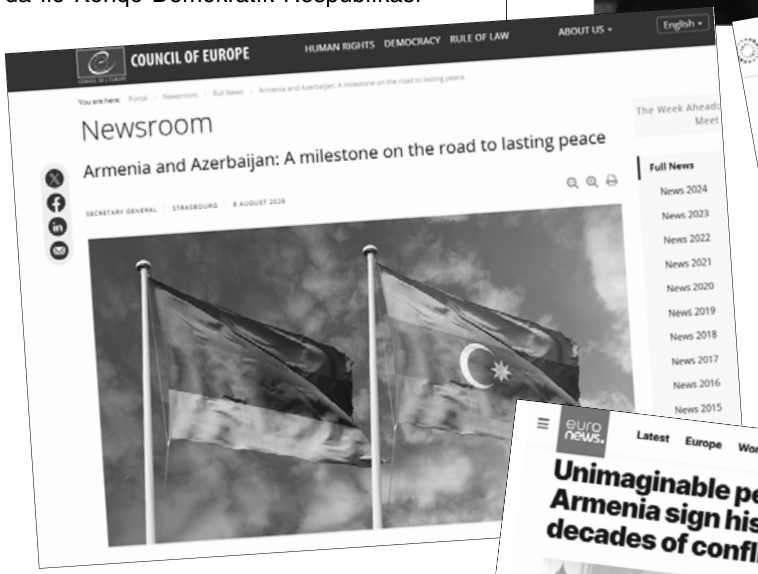

The New York Times (Nyu York, ABŞ)

Ermənistan və Azərbaycan liderləri Ağ Evdə sülh sazişi imzalayıblar

Ermənistan və Azərbaycan liderləri cümə günü Ağ Evdə onların uzun sürən və tez-tez qanlı münaqişəsini həllə yaxınlaşdıracaq, həmçinin prezident Trampa qeyri-adi tanınma forması təqdim edəcək birgə bəyannamə imzalayıblar. "Öncə Amerika" platformasında çalışan və ABŞ-ın xaricə müdaxiləsindən qaçan bir prezident kimi cənab Tramp Ukrayna və Qəzzada sona çatacağını vəd etdiyi münaqişələr davam edərkən belə özünü qlobal sülhməramlı kimi göstərməyə çalışdı. Nobel Sülh Mükafatı üçün açıq iddiada Tramp Kamboca və Tailand arasında sülhün əldə olunmasına, İsrail və İran arasında hərbi münaqişənin həllinə və Hindistan və Pakistan arasında gərginliyin aradan qaldırılmasına kömək edib. Birləşmiş Ştatlar Ruanda ilə Konqo Demokratik Respublikası arasında müvəqqəti sülh sazişinin imzalanmasına da kömək edib. "Mən altı müharibəni dayandırdım", deyən cənab Trump: "Mən ayda orta hesabla bir müharibəni sülhlə tamamlayıram".

Washington Post (Vaşinqton, ABŞ)

Tramp Ermənistan-Azərbaycan sülh prosesinə rəhbərlik edir, Rusiyanı bir kənara qoyur

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevlə Ermənistanın baş naziri Nikol Paşinyan arasında Kremldə deyil, Ağ Evdə keçirilən tarixi görüş Rusiyanın keçmiş Sovet İttifaqında təsirinin kəskin şəkildə azalmasına nəzarət edən Rusiya prezidenti Vladimir Putinə açıq-aşkar qınaq rolunu oynayıb. Bu, Trampın danışıqlar aparan şəxs kimi reputasiyasını daha yüksəklərə daşımaq məqsədilə son aylarda başlatdığı qlobal sülhməramlı təşəbbüsdür. O, Nobel Sülh Mükafatını qazanmaq istəyini açıq şəkildə müzakirə edərək münaqişələri həll etmək üçün telefon zəngləri və şəxsən liderlərlə danışıqlar aparıb, bəzən təzyiq göstərib.

Daily Sabah (İstanbul, Türkiyə)

ABŞ-ın vasitəçiliyi ilə Azərbaycan-Ermənistan razılaşması və yaranan geosiyasi tarazlıq

Vaşinqtonun regionda uzun müddət fəaliyyətsiz qaldıqdan sonra birdən-birə Qafqazda əsas oyunçu kimi meydana çıxması onun daxili və xarici siyasətinin dinamikası ilə birbaşa bağlıdır. Hegemonun regional münaqişələrə marağı həmişə təsvir olunduğu kimi xeyirxah və sülhpərvər deyil. ABŞ-ın Qafqazda sülhməramlı kimi qəfil mövqe tutmasının birinci səbəbi Trampın seçki kampaniyasının əsas elementi olan "müharibələri bitirəcək prezident" imicini möhkəmləndirmək istəyidir. İkinci səbəb geosiyasi tarazlığın dəyişməsidir. Tramp ABŞ-ı Rusiyanın regionda çoxəsrlik təsirini zəiflətməyə kömək edəcək bir vəziyyətə salmağa çalışır. Eyni zamanda, bu məsələ həm də ənənəvi rəqibi olan Çinlə rəqabət şəraitində mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

The Economist (London, Böyük Britaniya)

Donald Tramp Qafqazda sülh planına vasitəçilik edir

Əliyev və Paşinyan Donald Trampı Nobel Sülh Mükafatına namizəd göstərəcəklərini vəd ediblər. Razılaşma həm münaqişəyə çoxdan müdaxilə edən Rusiyanın, həm də İranın mövqelərini zəiflədəcək. Bu, rəsmi sülh müqaviləsi deyil. Lakin bu, daha ciddi məqsədə - dünyanın ən həlledilməz münaqişələrindən birinə son qoymaq və regional gərginliyi yumşaltmaq, o cümlədən Ermənistanın Azərbaycanın müttəfiqi olan Türkiyə ilə münasibətlərini normallaşdırmaq üçün yol açır. Bütün bunların nəticədə baş verib-verməyəcəyi həm Amerika diplomatiyası, həm də Ermənistan və Azərbaycanın özləri üçün sınaq olacaq.

The Guardian (London, Böyük Britaniya)

Amerikanın Azərbaycan və Ermənistanla razılaşmasından İran və Rusiya uduzacaq

Ermənistanla İranın şimalı arasındakı sərhəddən keçən dəhlizə nəzarət iki ölkə arasında sülh sazişinin əldə olunmasına ən ciddi maneəyə çevrilib. Müqavilə həm də Rusiyanın regionda zəifləmiş təsirinə zərbə vurur, çünki Ermənistanın baş naziri Nikol Paşinyan əsasən xristian ölkəsini Qərblə və nəhayət, Aİ ilə eyniləşdirir. Ermənistanda hələ də hərbi bazası olan Rusiya, qismən Ukraynadakı vəziyyətlə məşğul olduğu üçün Trampın təşəbbüsünə müqavimət göstərə bilmir.

İran International (London, Böyük Britaniya)

İran "Rusiya ilə və ya Rusiyasız" dəhlizi bağlamağa söz verdi

İranın ali liderinin baş müşaviri Əli Əkbər Vilayəti şənbə günü deyib ki, İran hətta Moskvanın köməyi olmadan da Cənubi Qafqazda ABŞ-ın dəstəklədiyi tranzit dəhlizinin yaradılmasını dayandıracaq, çünki bu, regional təhlükəsizliyi təhdid edəcək və geosiyasi xəritəni dəyişəcək. "Cənab Tramp Qafqazı 99 il müddətinə icarəyə götürə biləcəyi daşınmaz əmlak hesab edir", - Vilayəti deyib...

"Bu dəhliz Trampın muzdluları üçün qapıya çevrilməyəcək - onların qəbiristanlığına çevriləcək", - o, dəhliz ideyasını "mümkünsüz" və Ermənistanın ərazi bütövlüyünə xələl gətirməyə yönəlmiş "siyasi xəyanət" kimi rədd edərək deyib. O, İranın sərhədləri dəyişdirəcəyinə, Ermənistanı parçalayacağına və İranın özünün regionlara çıxışını məhdudlaşdıracağına inanaraq, "Zəngəzur dəhlizi" adlanan dəhlizin "həmişə əleyhinə olduğunu" vurğulayıb. Vilayəti bildirib ki, Türkiyə və Azərbaycan daha əvvəl bu planı irəli sürdükdə İran onun qarşısını almağa hazır olduğunu nümayiş etdirmək üçün şimal-qərb sərhədində bir neçə hərbi təlim keçirib.

V.VƏLİYEV

Azərbaycan - Özbəkistan:
tarixi dostluq strateji müttəfiqliyə çevrilir

Azərbaycan türkdilli ölkələrlə dostluq və qardaşlıq əlaqələrini gündən günə genişləndirir və möhkəmləndirir. Yeni reallıqlar yaradan Azərbaycan təkcə Cənubi Qafqazda deyil, o cümlədən Avrasiya məkanında mövqeyini möhkəmləndirir, beynəlxalq arenada yüksək imicə sahibdir. Azərbaycanın Özbəkistan, eləcə də digər Orta Asiya ölkələri ilə əməkdaşlığı ölkələrimizin və xalqlarımızın, eləcə də türk dünyasının inkişafında önəmli rol oynayır və müasir qlobal çağırışlar zəminində yüksələn xətlə inkişaf edir.

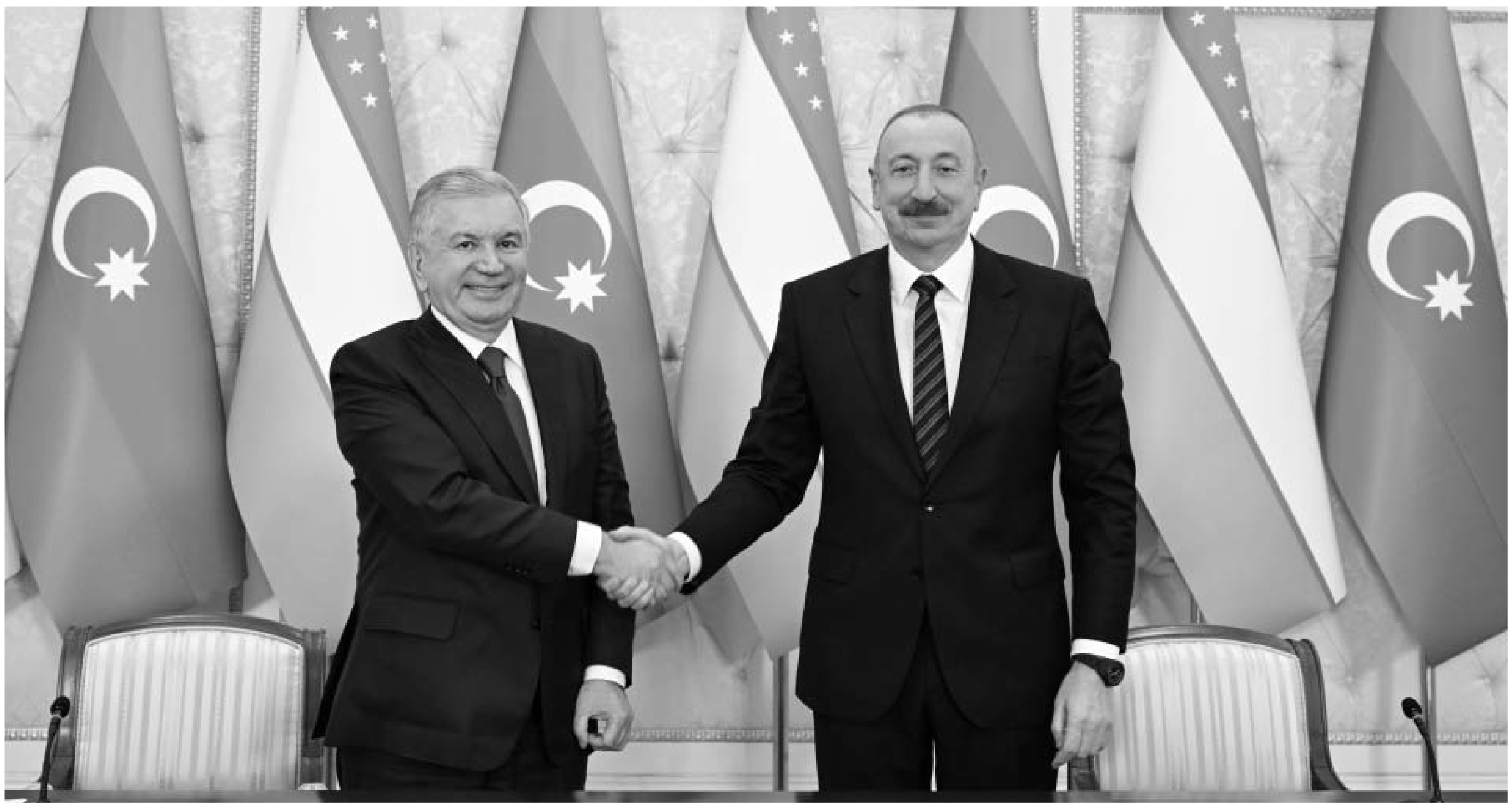

Özbəkistan Respublikasının Prezidenti Şavkat Mirziyoyevin ötən ay Azərbaycan Respublikasına dövlət səfəri iki ölkə arasında çoxəsrlik dostluq münasibətlərinin inkişafında tarixi hadisə olmaqla yanaşı, dövlətlərarası qarşılıqlı fəaliyyətin möhkəmləndirilməsinə öz töhfəsini verir. Səfər çərçivəsində Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin Özbəkistan Prezidenti Şavkat Mirziyoyevlə təkbətək görüşü keçirilib.

Əlbəttə ki, Azərbaycanın xarici siyasətində ikitərəfli və çoxtərəfli çərçivədə qarşılıqlı tərəfdaşlıq çərçivəsində qurduğu mövcud münasibətlər böyük etimada əsaslanır. Dövlətimizin bu istiqamətdə həyata keçirdiyi siyasət Azərbaycanın milli maraqlarına uyğun olaraq reallaşır. Beynəlxalq aləmdə qazandığı nüfuzu və dünya dövlətləri ilə münasibətləri ötən müddət ərzində siyasi, iqtisadi, enerji, mədəni və digər sahələrdə dinamik şəkildə inkişaf edib və səmərəli əməkdaşlıq daha da yüksəlib. Eləcə də, iki dost ölkə - Azərbaycan və Özbəkistan arasında qarşılıqlı hörmət və etimad üzərində qurulmuş əlaqələr inkişaf edib və səmərəli əməkdaşlıq daha da yüksəlib. Dövlət başçılarının qarşılıqlı səfərləri bu əlaqələrin möhkəmlənməsində müstəsna rola malikdir. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin Özbəkistana məlum səfəri çərçivəsində strateji əhəmiyyət daşıyan ”Azərbaycan Respublikası ilə Özbəkistan Respublikası arasında müttəfiqlik münasibətləri haqqında Müqavilə”nin imzalanması dövlətlərarası fəaliyyətin möhkəmləndirilməsində yeni səhifənin açılması demək idi. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin bildirdiyi kimi, ”Müttəfiqlik münasibətlərinə dair müqavilə iki ölkənin imzalaya biləcəyi ali səviyyədə beynəlxalq sənəddir. Biz bu gün Daşkənddə həqiqətən də münasibətlərimizin yeni fəslini deyil, kitabını yazırıq”. Azərbaycan və Özbəkistanın müttəfiq olması təkcə tarixi dostluq bağlarından deyil, həm də dövlətlərin bugünkü geostrateji mövqeyinin, sahib olduğu təbii ehtiyatların göstəricisidir.

UĞURLU ƏMƏKDAŞLIQ ÜÇÜN MÖHKƏM TƏMƏLƏ MALİK HÜQUQ-MÜQAVİLƏ BAZASI

Eyni kökə malik, ortaq tarixi, dini və mədəniyyəti bölüşən hər iki xalq arasındakı əlaqələr qədim dövrləri əhatə edir. Uzun illərin sınağından çıxaraq bugünkü səviyyəyə gəlib çatan ənənəvi dostluq və qardaşlıq əlaqələri iki ölkə arasında hərtərəfli və strateji tərəfdaşlıq münasibətlərinə yüksəlib. Ticari-iqtisadi münasibətlər ikitərəfli əməkdaşlığın prioritet istiqamətlərindən biridir. Özbəkistan və Azərbaycan investisiya sahəsində əməkdaşlığın inkişaf etdirilməsində müəyyən uğurlar əldə etmişdir. Hər iki ölkənin nəqliyyat-tranzit potensialı böyükdür və bu sahədə əlverişli infrastruktur yaradılıb. Mərkəzi Asiyadan Xəzər dənizinə, daha sonra Qafqaz vasitəsilə Qara dəniz və Aralıq dənizi limanlarına gedən nəqliyyat marşrutları xüsusi aktuallıq kəsb edir. Həyata keçirilən layihələr, tədbirlər nəticəsində əməkdaşlığın yeni sahələri müəyyən edilib.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin Özbəkistana səfəri çərçivəsində imzalanan sənədlər gələcək əməkdaşlıqda yeni yollar açıb və uğurlu əməkdaşlıq üçün möhkəm təmələ malik hüquq-müqavilə bazasının olması əməkdaşlıq münasibətlərinin möhkəmləndirilməsində mühüm rol oynayır. Daşkənddə müxtəlif istiqamətlər üzrə əməkdaşlıq sənədlərinin imzalanması dövlətlərarası münasibətlərin inkişafında, iqtisadi münasibətlərdə, investisiya, ticarət imkanlarının genişlənməsində mühüm əhəmiyyət kəsb etmiş oldu.

Azərbaycanın suverenliyinin bərpa olunması işində Özbəkistanın və özbək xalqının dəstəyini də qeyd etməliyik. Füzulidə Özbəkistan Prezidentinin və xalqının hədiyyəsi olan məktəbin açılışı işğaldan azad oluna Füzuliyə töhfədir. Yüksək keyfiyyətlə həyata keçirilən məktəb 960 şagird yerlikdir və üç hektar ərazidə inşa edilən məktəb binası iki mərtəbə və zirzəmidən ibarətdir. Məktəbdə 40 sinif otağı, 6 laboratoriya, 2 informatika otağı, 5 funksional tədris otağı, 500 yerlik akt zalı, idman zalı, 320 yerlik yeməkxana, kitabxana var. Məktəbin inşası ölkələrimiz arasında həmrəyliyin, dostluğun, qardaşlığın rəmzidir. Göründüyü kimi, Azərbaycan-Özbəkistan əlaqələri yeni dövrün reallıqlarına uyğun olaraq inkişafdadır. İki ölkə arasında bu vaxta qədər imzalanmış sənədlər, dövlət başçılarının qarşılıqlı səfərləri, bu səfərlər çərçivəsində aparılan müzakirələr, imzalanan sənədlər hərtərəfli və strateji tərəfdaşlığın dolğun ifadəsidir.

”İKİ MÜSTƏQİL, GÜCLÜ, SUVEREN, NÜFUZLU DÖVLƏT RƏSMİ MÜTTƏFİQ OLDU”

Tarixə söykənən Azərbaycan-Özbəkistan əlaqələri bu gün yeni dövrün reallıqlarına uyğun olaraq sürətlə inkişaf etdirilir. Özbəkistan Cənubi Qafqaz regionunda əsas tərəfdaş kimi qəbul etdiyi Azərbaycanla əməkdaşlığın dərinləşməsinə xüsusi əhəmiyyət verir. Azərbaycan-Özbəkistan münasibətləri Cənubi Qafqaz və Mərkəzi Asiya regionunda bərqərar olan sabitliyin və davamlı inkişafın təmin edilməsində də mühüm rol oynayır. İki ölkə arasında bu vaxtadək imzalanmış çoxsaylı sənəd, o cümlədən Strateji tərəfdaşlığın dərinləşdirilməsi və hərtərəfli əməkdaşlığın inkişafına dair Bəyannamə bu əməkdaşlıq üçün möhkəm hüquqi baza yaradıb. ”İki qardaş xalq, iki müstəqil, güclü, suveren, nüfuzlu dövlət rəsmi müttəfiq oldu”, - deyə Azərbaycan Prezidenti bildirib.

”Azərbaycan Respublikasının Dövlət Turizm Agentliyi ilə Özbəkistan Respublikasının Ekologiya, Ətraf Mühitin Mühafizəsi və İqlim Dəyişikliyi Nazirliyi yanında Turizm Komitəsi arasında 2024-2026-cı illər üzrə turizm sahəsində Fəaliyyət Planı” ”Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət Nazirliyi ilə Özbəkistan Respublikasının Mədəniyyət Nazirliyi arasında 2024-2026-cı illər üçün mədəni-humanitar əməkdaşlıq üzrə Yol xəritəsi”, ”Azərbaycan Respublikasının Elm və Təhsil Nazirliyi ilə Özbəkistan Respublikasının Məktəbəqədər və Ümumi Təhsil Nazirliyi arasında məktəbəqədər və ümumi təhsil sahəsində əməkdaşlıq haqqında Protokol”u, ”Azərbaycan Respublikasının Elm və Təhsil Nazirliyi ilə Özbəkistan Respublikasının Ali təhsil, Elm və İnnovasiyalar Nazirliyi arasında peşə təhsili, orta ixtisas, ali təhsil və elm sahəsində əməkdaşlıq haqqında Protokol”u, ”Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Vətəndaşlara Xidmət və Sosial İnnovasiyalar üzrə Dövlət Agentliyi ilə Özbəkistan Respublikasının Ədliyyə Nazirliyi arasında 2024-2026-cı illər üzrə Əməkdaşlıq Proqramı” və digər sənədlər iki dövlət arasında uğurlu əməkdaşlıq üçün möhkəm təmələ malik hüquq-müqavilə bazasına təkandır.

”REGİONLARIMIZDA MÜSBƏT PROSESLƏR DAŞKƏND İLƏ BAKI ARASINDA SƏMƏRƏLİ ƏMƏKDAŞLIQDAN ASILIDIR”

Azərbaycanın Özbəkistan, eləcə də digər Orta Asiya ölkələri ilə gündən-günə daha da möhkəmlənən əməkdaşlığı həm ölkələrimizin və xalqlarımızın, həm də bütün türk dünyasının inkişafına əhəmiyyətli töhfələr verməkdədir. Bu gün Öbəkistan təkcə regionda deyil, həm də dünya miqyasında yüksək siyasi nüfuza malik olan ölkəyə çevrilib.

Ticari-iqtisadi münasibətlər ikitərəfli əməkdaşlığın prioritet istiqamətlərindən biridir. Bu sahədə əməkdaşlıq azad ticarət rejimində həyata keçirilir və iqtisadiyyatın müxtəlif sahələrini əhatə edir. Özbəkistan və Azərbaycan investisiya sahəsində əməkdaşlığın inkişaf etdirilməsində müəyyən uğurlar əldə etmişdir. Hər iki ölkənin nəqliyyat-tranzit potensialı böyükdür və bu sahədə əlverişli infrastruktur yaradılıb. Bu mənada, Mərkəzi Asiyadan Xəzər dənizinə, daha sonra Qafqaz vasitəsilə Qara dəniz və Aralıq dənizi limanlarına gedən nəqliyyat marşrutları xüsusi aktuallıq kəsb edir. Özbəkistan-Azərbaycan birgə biznes forumları, eləcə də iqtisadi sahədə həyata keçirilən digər tədbirlər sayəsində əməkdaşlığın yeni sahələri müəyyən edilmiş və bir sıra uğurlar qazanılmışdır. ”Regionlarımızda müsbət proseslər Daşkənd ilə Bakı arasında səmərəli əməkdaşlıqdan asılıdır” - deyən Prezident bildirib ki, bu gün Mərkəzi Asiya, Cənubi Qafqaz, Xəzər regionları vahid geosiyasi regiona çevrilir və regionlarımızda müsbət proseslər Özbəkistan ilə Azərbaycan arasında səmərəli əməkdaşlıqdan asılıdır. Tarixə söykənən Azərbaycan-Özbəkistan əlaqələri bu gün yeni dövrün reallıqlarına uyğun olaraq sürətlə inkişaf etdirilir. İki ölkə arasında bu vaxtadək imzalanmış 160-dan çox sənəd, o cümlədən Strateji tərəfdaşlığın dərinləşdirilməsi və hərtərəfli əməkdaşlığın inkişafına dair Bəyannamə bu əməkdaşlıq üçün möhkəm hüquqi baza yaradıb. Azərbaycanın Özbəkistan, eləcə də digər Orta Asiya ölkələri ilə gündən-günə daha da möhkəmlənən əməkdaşlığı həm ölkələrimizin və xalqlarımızın, həm də bütün türk dünyasının inkişafına əhəmiyyətli töhfələr verməkdədir.

Özbəkistan Prezidentinin Azərbaycana səfəri gələcəkdə əməkdaşlığın daha da inkişaf etdirilməsi, dostluq və tərəfdaşlıq münasibətlərinin möhkəmləndirilməsində öz sözünü deyəcəkdir. Bütün bunlar iki dövlət arasında uğurlu əməkdaşlıq üçün möhkəm təmələ malik hüquq-müqavilə bazasına təkandır.

Nəzakət ƏLƏDDİNQIZI

Ərdoğan: Vaşinqton razılaşması Cənubi Qafqazda uzunmüddətli sülhə doğru atılan tarixi addımdır

Avqustun 8-də Azərbaycan, Ermənistan və ABŞ liderlərinin iştirakı ilə Vaşinqtonda keçirilən görüşdə əldə olunmuş razılaşma Cənubi Qafqazda uzunmüddətli sülhə doğru yolda tarixi addım oldu. Bu barədə Türkiyə Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan avqustun 11-də Ankarada hökumətin iclasının yekunlarına dair brifinqdə bildirib. O xatırladıb ki, Azərbaycan torpaqlarının uzunmüddətli erməni işğalından azad edilməsi ilə regionun inkişafında yeni mərhələ başlayıb.

Türkiyə lideri Azərbaycanla bağlı məhdudiyyətlərin aradan qaldırılmasını da alqışlayıb.

"Türkiyə tərəfinin məmnunluğunu qardaşım, Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevə çatdırdım. Türkiyənin hər zaman Azərbaycanın yanında olacağını vurğuladım", - deyə dövlət başçısı Ermənistanın Baş naziri Nikol Paşinyanla bugünkü söhbətində bu mövzunu müzakirə etdiyini əlavə edib.

Siyasətçinin sözlərinə görə, regionda sülh mühitinin formalaşması ilə avtomobil və dəmir yolu əlaqələri bərpa olunacaq, sərhədkeçid məntəqələri açılacaq, azad ticarətə manеələr aradan qaldırılacaq ki, bu da bütün region dövlətlərinin maraqlarına cavab verir. Prezident Ərdoğan əmin edib ki, Ankara bölgədə sülh və sabitlik naminə mübarizəni davam etdirəcək.

Yulian Kifu: Tramp və Cənubi Qafqazda sülh - Zəngəzur dəhlizindən TRIPP-ə

Rumıniyanın tanınmış siyasi analitiki, Rumıniya Prezidentinin sabiq müşaviri Yulian Kifu Ermənistan və Azərbaycan arasında ABŞ-ın vasitəçiliyi ilə əldə olunan tarixi sülh razılaşmasının geosiyasi və iqtisadi nəticələrini təhlil edərək "Calea Europeana" nəşrində "Cənubi Qafqazda yeni geoiqtisadi səhifə açılır" sərlövhəli analitik məqalə yazıb.

calеaeuropeana.ro
EDITORIALE
Iulian Chifu: Trump și pacea în Caucazul de Sud. De la Coridorul Zangezur la TRIPP, sau cum poți face afaceri din politică
de Iulian Chifu*
Vineri, 8 august, președintele american Donald Trump a scris istorie prin găzduirea șefilor de stat azer, Președintele Ilham Aliyev, și a premierului armean, Nikol Pashinyan care au semnat un set de documente între care o Declarație de încheiere a confruntărilor, normalizare a relațiilor în inițierea acordului de pace bilateral. Relevanța majoră a acestui act a fost intrarea în forța a Americii în Caucazul de Sud, între Iran și Rusia, în geopolitica și securitatea regiunii,

AZƏRTAC xəbər verir ki, yazıda avqustun 8-də ABŞ Prezidenti Donald Trampın təşəbbüsü ilə Ağ Evdə Ermənistanın Baş naziri Nikol Paşinyan və Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev arasında imzalanan Birgə Bəyannamənin 40 ilə yaxın davam edən münaqişəyə son qoymaq məqsədi daşıdığı vurğulanıb. Sənəd qarşılıqlı ərazi bütövlüyünün tanınmasını, gücdən istifadədən imtinadan və beynəlxalq hüquqa əsaslanan əməkdaşlıq prinsiplərini təsbit edir. Y.Kifu yazır ki, razılaşmanın ən mühüm bəndlərindən biri Ermənistan ərazisindən keçəcək "Trump Route for International Peace and Prosperity" (TRIPP) adlı strateji dəhlizin yaradılmasıdır. Bu dəhliz Azərbaycanın əsas ərazisini Naxçıvanla birləşdirəcək dəmir yolu, enerji, fiber-optik rabitə və potensial elektrik xətləri üçün regional tranzit imkanları yaradacaq. ABŞ bu marşrutu inşa etmək və 99 il ərzində idarə etmək hüququ əldə edib.

Analitikə görə, TRIPP dəhlizi yalnız iqtisadi layihə deyil, həm də geosiyasi alətdir. ABŞ regionda nüfuzunu artırarkən, Rusiyanın ənənəvi vasitəçi rolu zəifləyir. Türkiyə layihəni regional əlaqələrin inkişafı baxımından müsbət qarşılayıb. İran isə təhlükəsizlik risklərini əsas gətirərək dəhlizin qarşısını almaqla hədələyib.

Müəllif bildirir ki, Ermənistan diasporu və bəzi daxili siyasi qüvvələr layihənin suverenlik və ərazi bütövlüyünə təsiri ilə bağlı narahatlıqlarını bildirir. Digər tərəfdən, Azərbaycan tərəfi üçün bu, Naxçıvanla birbaşa əlaqənin qurulması və regionda logistika üstünlüyü əldə etmək baxımından tarixi imkandır. Müəllifin fikrincə, Cənubi Qafqazda sülh və əməkdaşlıq dövrü başlaya bilər, lakin bu, iştirakçı ölkələrin siyasi iradəsi və böyük güclərin balanslı yanaşmasından asılı olacaq. TRIPP dəhlizi isə iqtisadi faydalardan əlavə, beynəlxalq siyasətin necə biznes imkanına çevrilə biləcəyinin bariz nümunəsidir.

GEOPOLITIKA
JOURNALISTIKK TEMAER REGIONER GEOPOLITIKA+ MENY ABONNEMENT
Diplomati Økonomi Sikkerhetspolitikk Eurasia Kaukasus Geopolitika Leder Meninger
Kan den nordiske samarbeidsmodellen bli relevant i Sør-Kaukasus?
11/08/2025 | By Zaur Ahmadov
Fra venstre: Aserbajdsjans president Ilham Aliyev, USAs president Donald Trump og Armenias statsminister Nikol Pashinyan. Foto: Press Service of the Azeri Presidential Office.
Share
Nordiske erfaringer med regionalt samarbeid kan nå inspirere Sør-Kaukasus.
Som Aserbajdsjans ambassadør har jeg gjennom mine fire år fulgt nøye med på alle diskusjoner og debatter om forholdet mellom Aserbajdsjan og Armenia her i de nordiske landene. Disse samtalene har ofte vært preget av bekymring, usikkerhet og spørsmål om fremtiden. Derfor er det særlig gledelig nå å kunne dele positive nyheter – nyheter som viser at en varig fred ikke lenger bare er en visjon, men noe som kan bli virkelighet.
Les mer
Meninger
Kan den nordiske samarbeidsmodellen bli relevant i Sør-Kaukasus?
Nyhetsartikler
Hva skjer når politikere blander seg i økonomiske data Argentinas erfaring som advarsel

Norveçin "Geopolitika" nəşrində Vaşinqtonda imzalanan saziş haqqında məqalə dərc olunub

Norveçin "Geopolitika" nəşrində Azərbaycanın İsveç, Finlandiya, Norveç və Danimarkadakı səfiri Zaur Əhmədovun Cənubi Qafqaz regionunda çoxdan gözlənilən sülhə yol açan Azərbaycanla Ermənistan arasında sülh sazişinin paraflanması haqqında məqaləsi dərc olunub. AZƏRTAC xəbər verir ki, müəllif bu sazişin uzunmüddətli ardıcıl diplomatik səylərin nəticəsi olduğunu yazır.

2020-ci ildəki İkinci Qarabağ müharibəsindən sonra Azərbaycan beynəlxalq hüququn beş prinsipinə əsaslanan sülh sazişi layihəsini təklif edərək, onilliklər ərzində davam edən qarşıdurmanı hüquqi və qarşılıqlı məqbul əsaslarla əvəz etməyə çalışıb.

Diplomat vurğulayır ki, sazişin yekun imzalanması üçün əsas şərt Ermənistanın Azərbaycana qarşı ərazi iddiaları ilə bağlı müddəaları istisna edərək Konstitusiyaya düzəlişlər etməyə hazır olmasıdır. Razılaşmaların mühüm hissəsi bütün nəqliyyat və kommunikasiya xətlərinin, o cümlədən Azərbaycanın materik hissəsi ilə Naxçıvan arasında Ermənistan ərazisindən keçməklə təhlükəsiz quru yolu dəhlizinin açılması idi. Müəllifin fikrincə, "Trampın Beynəlxalq Sülh və Rifah Marşrutu" (TRIPP) adlı layihə təkcə iki ölkəyə deyil, həm də bütün regional iqtisadiyyata fayda gətirəcək.

Z.Əhmədov qeyd edir ki, hər iki tərəf qisasçılıq əhvali-ruhiyyəsindən əl çəkib 1991-ci il Alma-Ata Bəyannaməsi və BMT Nizamnaməsinin prinsipləri əsasında mehriban qonşuluq münasibətləri qurmağa hazır olduqlarını bildiriblər. Onun fikrincə, bu, münaqişəni əməkdaşlıqla əvəzləmək, Cənubi Qafqazda sabitlik və rifahı təmin etmək üçün real imkanlar açır.

Diplomat qeyd edir: "Dörd il ərzində Azərbaycanın səfiri vəzifəsində çalışdığım müddətdə şimal ölkələrində Azərbaycan ilə Ermənistan arasında münasibətlərə dair bütün müzakirə və debatları yaxından izləmişəm. Bu danışıqlar çox vaxt narahatlıq, qeyri-müəyyənlik və gələcəklə bağlı suallarla müşayiət olunurdu. Ona görə də indi möhkəm sülhün sadəcə xəyal olmadığı, nail olunacağı reallıq olduğunu göstərən müsbət xəbərləri bölüşmək xüsusilə xoşdur".

Məqalənin sonunda səfir şimal regional əməkdaşlığının uğurlu təcrübəsi ilə paralel aparır. Onun fikrincə, bu təcrübə Cənubi Qafqazda davamlı sülhün bərqərar olması və əməkdaşlığın inkişafı üçün dəyərli oriyentir ola bilər.

Ceyhun Bayramov və Ararat Mirzoyan arasında telefon danışığı olub

Avqustun 12-də Azərbaycan Respublikasının xarici işlər naziri Ceyhun Bayramov ilə Ermənistan Respublikasının xarici işlər naziri Ararat Mirzoyan arasında telefon danışığı aparılıb. Xarici İşlər Nazirliyinin Mətbuat xidməti idarəsindən AZƏRTAC-a bildiriblər ki, nazirlər telefon danışığında Vaşinqton Zirvə görüşü zamanı imzalanmış Birgə Bəyannamənin icrasını, eləcə də etimad quruculuğu tədbirlərini müzakirə ediblər. Nazirlər, həmçinin regional məsələlər ətrafında fikir mübadiləsi aparıb və birbaşa dialoqun davam etdirilməsinə hazır olduqlarını bir daha təsdiqləyiblər.

Avropasız sülh

Azərbaycan və Ermənistan Aİ-nin Cənubi Qafqazdakı hərbi-polis missiyasına son qoyur

Ermənistan və Azərbaycan Xarici İşlər nazirlikləri avqustun 8-də Vaşinqtonda paraflanmış iki ölkə arasında sülhün və dövlətlərarası münasibətlərin qurulması haqqında sazişin mətnini dərc ediblər. Müqavilə Ermənistan və Azərbaycan arasında tarixi barışığa gətirib çıxarmaq və postsovet məkanında ən qədim münaqişəyə son qoymaq məqsədi daşıyır. Əsas məqamlardan biri sənədin ümumi sərhəddə üçüncü qüvvələrin yerləşdirilməsini istisna edən yeddinci maddəsidir. Beləliklə, tərəflər missiyası Bakının hərbi-polis hesab etdiyi və Qərbin Cənubi Qafqaza müdaxiləsi üçün tramplin yaradılmasını nəzərdə tutan Ermənistanın sərhədyanı ərazilərini Aİ müşahidəçilərinin tərk etməsinin zəruriliyi barədə razılığa gəliblər.

Ermənistan və Azərbaycan arasında Vaşinqtonda paraflanmış və bazar ertəsi, avqustun 11-də dərc edilmiş sülh müqaviləsinin mətni 17 bənddən ibarətdir. Çətin kompromis nəticəsində əldə edilən sənədin yekun variantı tərəfləri "bir-birinin suverenliyini, ərazi bütövlüyünü, beynəlxalq sərhədlərinin toxunulmazlığını və siyasi müstəqilliyini tanımağa və hörmət etməyə" öhdəliyi qoyur. 1991-ci il Alma-Ata Bəyannaməsinə sadiq olduqlarını bəyan edərək, İrəvan və Bakı təsdiq etdilər ki, "keçmiş SSRİ respublikaları arasındakı sərhədlər müvafiq müstəqil dövlətlərin beynəlxalq sərhədlərinə çevrilib və beynəlxalq birlik tərəfindən belə tanınır".

Ermənistan və Azərbaycan dövlətləri və cəmiyyətləri səviyyəsində gərginliyin azaldılması amillərindən biri də sülh müqaviləsinin səkkizinci maddəsində qeyd olunan və tərəflərin "dözümsüzlük, irqi nifrət və ayrıseçkilik, separatizm, zorakı ekstremizm və bütün təzahürləri ilə terrorizmlə mübarizə" öhdəliyinə götürdüyü yeni münasibətlərin şərtləri olmalıdır. Bu arada, İrəvan və Bakını öz sərhədləri boyunca üçüncü qüvvələr yerləşdirməməyi öhdəsinə götürən sazişin yeddinci maddəsi Cənubi Qafqazda yeni reallığın formalaşması üçün əsas əhəmiyyət kəsb edəcək. "Tərəflər ümumi sərhəd boyunca üçüncü tərəflərin silahlı qüvvələrini yerləşdirməyəcəklər. Ümumi sərhədin demarkasiyası və sonrakı demarkasiyasına qədər Tərəflər sərhədyanı ərazilərdə təhlükəsizliyin və sabitliyin təmin edilməsi üçün qarşılıqlı razılaşdırılmış təhlükəsizlik və etimadın möhkəmləndirilməsi, o cümlədən hərbi sahədə tədbirlər həyata keçirəcəklər", - yeddinci maddədə deyilir. Praktiki baxımdan, sənədin bu müddəası, xüsusən də o deməkdir ki, Bakının etirazlarına baxmayaraq, son illərdə, İrəvan və Brüssel arasında fəal yaxınlaşma dövründə regionda yerləşdirilən qondarma Aİ müşahidəçiləri indi Ermənistanın sərhədyanı rayonlarını tərk etməli olacaqlar.

Qeyd edək ki, Avropa İttifaqının "mülki müşahidə missiyası"nın Ermənistan ərazisində yerləşdirilməsi Brüsselin ciddi təzyiqi altında məcburi şəkildə həyata keçirilib. Bakı ilə İrəvan arasında münasibətlərin normallaşdırılması birtərəfli qaydada, qeyri-konsensus əsasında, Azərbaycan tərəfinin və digər regional oyunçuların razılığı olmadan və lazımi hesabat verilmədən baş verib. Bu, yalnız Aİ-nin regiondakı siyasətinin əsl fonunu təsdiqləyir, bunun üçün əsas məsələ Cənubi Qafqazı burada yaşayan insanların fundamental maraqlarına ziyan vurmaqla geosiyasi qarşıdurma meydanına çevirməkdir.

Buna baxmayaraq, hələ ötən ilin sentyabrında Fransa Xarici İşlər Nazirliyinin səlahiyyət müddətini başa vuran rəhbəri Stefan Sejournenin İrəvana səfəri zamanı Ermənistandakı avropalı müşahidəçilərlə bağlı məsələ yeni aktuallıqla ortaya çıxdı. "Müşahidəçilərin iştirakı risklərin azaldılması və şəffaflığın artırılması üçün çox vacibdir", deyən Stefan Sejourne İrəvanda Azərbaycan sərhədi yaxınlığında Aİ-nin sərhəd missiyasını "hərbi-polis" hesab edən Bakının açıqaşkar narazılığına səbəb olub. Nəticə etibarilə, İrəvanla Bakı arasındakı sülh müqaviləsi, görünür, Qərb strateqlərinin Ermənistanın üzərində "təhlükəsizlik çətirini" açmaqla onu Avro-Atlantik strukturlara inteqrasiya etmək planlarını puç etməyə və ya ən azı çətinləşdirməyə qadirdir.

"Amerika qartalı" "Tramp marşrutu" ilə uçacaq

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin və Ermənistanın baş naziri Nikol Paşinyanın ABŞ prezidenti Donald Trampın vasitəçiliyi ilə regional kommunikasiyaların inkişafı haqqında bəyannaməni (Tramp marşrutu adlanan) imzaladıqları Vaşinqton sammitindən bir neçə gün sonra ABŞ hərbçiləri Ermənistan-Amerika hərbi birgə təlimlərində iştirak etmək üçün Ermənistana gəlməyə başlayıblar. Ermənistan Müdafiə Nazirliyi əmin edir ki, bu təlimlər çoxdan planlaşdırılıb, sülhməramlı xarakter daşıyır və Ermənistan mütəmadi olaraq bu təlimlərdə iştirak edir, lakin İranın ABŞ-ın himayəsi ilə Zəngəzur dəhlizinin inkişaf etdirilməsi planlarına kəskin reaksiyasını nəzərə alsaq, baş verənlər Amerika bayrağının nümayişi kimi görünür.

Bazar ertəsi, avqustun 11-də ABŞ Hərbi Hava Qüvvələrinə məxsus KC-135R təyyarəsi İrəvana eniş edib. Ermənistan Müdafiə Nazirliyi bildirib ki, Amerika "hava tankerləri"nin gəlişi avqustun 12-20-də keçirilməsi planlaşdırılan "Qartal tərəfdaş-2025" erməni-amerikan təlimləri ilə bağlıdır. Ermənistan Müdafiə Nazirliyinin qeyd etdiyi kimi, təlimlər "beynəlxalq sülhməramlı missiyalarda iştiraka hazırlıq çərçivəsində" keçirilir və təlimlərə Ermənistan Silahlı Qüvvələrinin sülhməramlı briqadasının hərbçiləri, ABŞ-ın Avropa və Afrikadakı quru qoşunlarının nümayəndələri, həmçinin Kanzas Milli Qvardiyasının hərbçiləri cəlb olunacaq.

Ermənistan Müdafiə Nazirliyi respublikanın silahlı qüvvələrinin digər tərəfdaş ölkələrlə birlikdə bu cür təlimlərdə və təlimlərdə mütəmadi olaraq iştirak etdiyini xüsusilə vurğulayır. Bu yaxınlarda, məsələn, gürcü-amerikan hərbi təlimləri zamanı "Nimble Spirit-2025" erməni hərbçiləri müşahidəçi qismində iştirak ediblər. Bu dəfə erməni və amerikalı hərbçilər "idarəetmə və taktiki rabitə sahəsində təcrübə mübadiləsi aparacaqlar". Əsas diqqət sülhməramlı tapşırıqlara, o cümlədən tibbi evakuasiya prosedurlarının həyata keçirilməsinə hazırlaşmaq olacaq.

Amerika hərbçilərinin iştirakı ilə beynəlxalq təlimlər regionun TRIPP layihəsi (Beynəlxalq Sülh və Rifah üçün Tramp Route) adlı çoxfunksiyalı Zəngəzur nəqliyyat dəhlizinin tikintisi ilə bağlı Amerika-Ermənistan-Azərbaycan üçtərəfli bəyannaməsini fəal şəkildə şərh etdiyi bir vaxtda başlayır. "Tramp marşrutu" Ermənistanın Zəngəzur bölgəsindən təxminən 40 km uzunluğundadır və Azərbaycanı onun eksklavı olan Naxçıvan Muxtar Vilayəti ilə birləşdirəcək. Üstəlik, bu nəqliyyat dəhlizi öz idarəçiliyini 99 il müddətinə Ağ Evin seçdiyi Amerika şirkətinə verərək ABŞ-ın himayəsi altında fəaliyyət göstərəcək.

Moskvanın Vaşinqton bəyannaməsinə verilən sakit və balanslı reaksiyadan fərqli olaraq, sərhədi boyunca "Tramp marşrutu"nun çəkilməsi planlaşdırılan İran layihə iştirakçılarına birbaşa təhdidlə qəzəbli bəyanatlar səsləndirib. Xüsusilə, İslam Respublikasının Ali Rəhbərinin müşaviri Əli Əkbər Vilayəti bildirib ki, Zəngəzur dəhlizi "Trampın sahib olduğu tranzit marşrutu" deyil, "onun muzdluları üçün məzarlığa" çevriləcək. İranın ruhani liderinin müşaviri təhdidlərini belə izah edib: "Cənubi Qafqaz Trampın icarəyə götürməsi üçün qeyri-məqbul torpaqdır. Qafqaz dünyanın ən həssas coğrafi nöqtələrindən biridir". Bundan əlavə, o, əminliklə bildirib ki, Rusiya "strateji baxımdan bu dəhlizə qarşıdır", lakin İran onsuz da "Cənubi Qafqazın təhlükəsizliyini müdafiə etmək" niyyətindədir. Eyni zamanda, İran ordusunun elit bölməsi olan İslam İnqilabı Keşikçiləri Korpusu (SEPAH) "Tramp marşrutu"nu "İran üçün ölümcül təhlükə" adlandırıb. "İran Zəngəzur dəhlizinə ikinci dərəcəli məsələ kimi baxa bilməz. Bu, strateji sağ qalmaq və ölkənin regionda təsirini saxlamaq məsələsidir", - SEPAH-ın bəyanatında deyilir.

Dünya mediası sövdələşmə haqqında

Qonşu dövlətin belə kəskin reaksiyasını nəzərə alan Ermənistanın baş naziri Nikol Paşinyan avqustun 11-də İran prezidenti Məsud Pezeşkianla telefon danışığı aparıb və Ermənistan hökumətinin mətbuat xidmətinin məlumatına görə, o, "danışıqların nəticələrini İran prezidentinə təqdim edib" və "Ermənistan və Azərbaycan arasında sülhün region üçün açılması imkanlarını vurğulayıb". Eyni zamanda, Nikol Paşinyan regional əməkdaşlığın "ölkələrin ərazi bütövlüyü, suverenliyi və yurisdiksiyası prinsipləri çərçivəsində və qarşılıqlılıq əsasında" həyata keçiriləcəyini vurğulayıb. Bunun Tehran hakimiyyətini nə dərəcədə sakitləşdirdiyi hələ də bəlli deyil.

VƏSSALAM...

V.VƏLİYEV

Kosmosa turistik səfərlər yaxın illərdə adi hala çevriləcək?

SOSİOLOQ AÇIQLADI

”Bir çox sahələrdə olduğu kimi, kosmik tədqiqatlarda da ciddi bir irəliləyiş müşahidə olunur. Dünyanın aparıcı iki kosmik gücü var: biri Rusiya, digəri isə Amerika Birləşmiş Ştatlarıdır. Onlardan sonra Avropa İttifaqı ölkələri, Yaponiya, Çin, Hindistan və yaxın gələcəkdə Türkiyə, Braziliya kimi ölkələr də bu proseslərə ciddi şəkildə qoşulmaq fikrindədir. İranın da kosmosa öz raketini buraxmaq planları var”. Bu sözləri SİA-ya açıqlamasında sosioloq Aydın Xan Əbilov deyib. Onun sözlərinə görə, kosmik sənaye əvvəlcə hərbi məqsədlərlə inkişaf etdirilirdi. Daha sonra isə rabitə və digər tədqiqatlar, o cümlədən yer üzündə baş verən qlobal istiləşmə, okeanların öyrənilməsi və s. üçün istifadə olunmağa başlandı: ”Lakin son vaxtlar bu sahə mülki istiqamətdə də sürətlə inkişaf etməyə başlayıb. Xüsusən Elon Mask bu sahəyə daxil olduqdan sonra proses daha da sürətlənib. Düzdür, ondan əvvəl də bu cəhdlər var idi, amma bu qədər inkişaf etməmişdi. Bilirik ki, beynəlxalq kosmik stansiya əvvəlcə Rusiyanın təşəbbüsü ilə yaradılmış, daha sonra Avropa və Amerika birləşərək onu birlikdə inkişaf etdirmişdir. Bu stansiya Yer ətrafında fırlanan süni peyk kimi uzun müddətdir fəaliyyət göstərir və bir çox elmi-tədqiqat işləri ilə bəşəriyyəti heyrətləndirməyi bacarıb.

Elon Maskın təşəbbüsü ilə çox istifadəli raketlərin buraxılması, onların inkişaf etdirilməsi, Yer kürəsinin orbitinə, Aya, Marsa və gələcəkdə ulduzlara, digər sivilizasiyalara qədər gedə biləcək qlobal planlar hazırlanmaqdadır. Musk Mars və Aya atom bombalarının atılması, orada karbon qazının artırılması və ilkin yaşayış şəraitinin yaradılması ilə bağlı da plan təklif etmişdi. Bunu çoxları anlamasa da, o bu plan üzərində işləməyə davam edir.

Kosmik turizm artıq reallığa çevrilib. Hətta İran əsilli Azərbaycanlı milyoner bir qadın ilk qadın kosmik turist olmuşdur. Daha öncə də bir çox zəngin şəxslər bu təcrübəni yaşamışdılar. Əvvəlcə Rusiya, sonra isə ABŞ bu sahəyə maraq göstərdi. Kosmik turizm və ümumilikdə kosmik sənayenin inkişafı bəşəriyyət üçün sıçrayış deməkdir. Axır-əvvəl bu planetin resurslarını tükəndirdik və bir gün Günəş və ya digər kosmik güclər Yer kürəsini təsirsiz hala sala bilər. Ona görə də bəşəriyyət özünə yeni ”ev” tapmalı və orada yaşam şəraiti formalaşdırmalıdır.

Bu təkcə bir şəxsin - bir milyarderin işi deyil. Bu prosesdə beynəlxalq təşkilatlar, dövlətlər, koalisiyalar birləşməli, kosmik tədqiqatlarla bağlı ciddi işlər görülməlidir. Bəşəriyyət bu sahədən yalnız fayda götürə bilər. Böyük planlar quran ölkələr və cəmiyyətlər inkişaf edir. Kiçik məqsədlərlə yaşayan cəmiyyətlər isə geridə qalır. Kosmik texnologiyalar mobil telefon və internetin inkişafı kimi kütləviləşəcək. Əvvəllər illərlə baş verən inkişaf indi 6 ayda bir olur. Elmi və texnoloji tərəqqidən qorxmaq lazım deyil. O, hər zaman bəşəriyyətə xeyir verir və bundan sonra da verəcək”.

Ziya Hikmətoğlu

“Bu öhdəliklərin icrası faktiki olaraq Ermənistanın üzərinə düşür”

POLİTOLOQ ŞƏRH ETDİ

”Vaşinqton görüşü təkcə Azərbaycan və Ermənistan arasında sülh sazişinin paraflanması, ATƏT-in Minsk qrupundan imtina və Zəngəzur dəhlizi ilə bağlı məsələləri əhatə etmədi. Həmçinin Ermənistanın üzərinə müəyyən konkret öhdəliklər də qoydu. ABŞ-ın vasitəçiliyi ilə Azərbaycan və Ermənistan liderləri arasında imzalanan birgə bəyanatda sülh sazişinin imzalanması və ratifikasiyası üçün mövcud olan problemlərin aradan qaldırılması ilə bağlı konkret öhdəliklər müəyyən olunub. Bu öhdəliklərin icrası faktiki olaraq Ermənistanın üzərinə düşür”. Bu sözləri SİA-ya açıqlamasında politoloq Rəşad Bayramov deyib.

Onun sözlərinə görə, sülh sazişinin imzalanmasına maneə olan əsas səbəblərdən biri Ermənistan konstitusiyasıdır. Ermənistan isə bu konstitusiyadan Azərbaycanın ərazi bütövlüyünə qarşı yönəlmiş iddiaları çıxarmağa məcburdur: ”Konstitusiya dəyişikliyinə getməmək ehtimalı isə, demək olar ki, yoxdur. Ermənistan rəhbərliyi də yaxşı anlayır ki, bu dəyişikliklər baş verməsə, sülh sazişi imzalanmayacaq və nəticədə Azərbaycanla münasibətlər normallaşmayacaq. Bu isə Ermənistanın regionda təcrid olunmuş vəziyyətdə qalması, hər hansı beynəlxalq və iqtisadi layihələrə qoşulmaq imkanlarını itirməsi, tranzit ölkə statusuna malik olmaması və müstəqil iqtisadiyyat qurmaq şansını itirməsi deməkdir. Bütün bu faktları Ermənistan rəhbərliyi kifayət qədər yaxşı dərk edir.

Digər tərəfdən, Ermənistanın götürdüyü bu öhdəliklər yalnız Azərbaycan qarşısında deyil, eyni zamanda ABŞ qarşısında da götürülmüş öhdəliklərdir. Ölkə başçısı da Vaşinqton səfərinin yekunlarına dair media üçün verdiyi açıqlamada açıq şəkildə bildirdi ki, Ermənistanın bu öhdəliyi yerinə yetirməməsi ilk növbədə ABŞ-a hörmətsizlik olar. Bu, əslində doğrudur. Çünki Vaşinqton görüşündə ABŞ tərəfi sülh sazişi prosesində şahid və zəmanətçi qismində çıxış edib. Bu fakt özü Ermənistanı öhdəliklərini yerinə yetirməyə məcbur edir. Konstitusiya dəyişikliyinin Ermənistanda nə vaxt həyata keçiriləcəyi isə ayrıca müzakirə mövzusudur. Çünki bu, bir günə baş verən məsələ deyil. Bunun üçün əvvəlcə həmin dəyişikliklərin hüquqi əsasları, mexanizmləri və siyasi iradə formalaşmalıdır. Konstitusiya dəyişikliyi üçün Ermənistanda referendum keçirilməlidir. Referendumun keçirilməsi üçün isə, təbii olaraq, əvvəlcə ictimai rəyin hazırlanması vacibdir. Əgər Ermənistan tərəfi, konkret olaraq Paşinyan və onun komandası ictimai rəyi qısa zamanda bu dəyişikliyə hazırlaya bilsə, o zaman proses seçkilərlə paralel şəkildə də həyata keçirilə bilər.

Yox əgər Paşinyan düşünürsə ki, konstitusiya dəyişikliyinin seçkilərlə eyni vaxtda baş tutması seçkinin nəticələrinə mənfi təsir göstərə bilər, o halda bu proses təbii ki, seçkilərdən sonrakı dövrə təxirə salınacaq. Bu isə təxminən seçkilərdən sonrakı altı aylıq bir dövrü əhatə edə bilər. Amma Ermənistanın bu prosesi daha uzun müddətə uzatmaq imkanı yoxdur. Onların belə bir lüksü yoxdur. Bu müddət ərzində Ermənistan mütləq şəkildə konstitusiya dəyişikliyini həyata keçirməli və Azərbaycanın ərazi bütövlüyünə qarşı olan iddialardan imtina etməlidir. Yalnız bundan sonra sülh sazişinin imzalanması, ratifikasiyası və ondan irəli gələn digər öhdəliklərin icrası mümkün olacaq. Düşünürəm ki, Ermənistan rəhbərliyi də bu reallığı dərk edir və üzərinə düşən vəzifələri yerinə yetirmək üçün fəaliyyətə başlayacaq. Əks halda, bu, Ermənistan üçün həm beynəlxalq ictimaiyyət qarşısında, həm də Azərbaycan qarşısında ağır nəticələrə səbəb ola bilər. Eyni zamanda, bu addımların atılmaması Ermənistanın yenidən Rusiyadan və onun iqtisadi sistemindən asılı vəziyyətə düşməsi ilə nəticələnə bilər. Bu da Ermənistanın dövlət kimi müstəqil mövcudluğunu sual altına qoyar”.

Ziya Hikmətoğlu

Səni, görüm, utanasan...

MƏTANƏT

Utanmaq sözünü ismin altı halında çox-çox istifadə etmişik. Utanmaq lazım deyil, utanma, gəl, utanmağı qoy kənara, niyə utanırsan kimi. Qonşu oğlu həyətə anası tərəfdən bir diləyə gələndə utanıb, üzü qızarıb, utanma, ay bala,- demişik. Sinif yoldaşımız bizə gələndə, qarşısına yemək qoyanda, o, çəkinəndə, anamız, ay bala, utanmaq nəyə lazım,- deyib. Bir yerə qonaq gedəndə qırışığımız açılmayıb, utanmışıq, utanma, öz evindir,- deyiblər. Bir səhvimiz olanda, müəllim bütün uşaqların içərisində üzümüzə vuranda, utanmışıq, qıpqırmızı olmuşuq. Atamız evə yorğun gəlib dərsimizi soruşanda, bizsə yaxşı oxumadığımızdan kəkələyəndə də xeyli utanmışıq.

Belə utanmalar dəfələrlə və yüzlərlə olub. Utanmışıq, sıxılmışıq, üzümüz qızarıb, ürəyimiz köksümüzdən az qalıb bayıra çıxsın, utanma deyiblər, bir qədər sonra yavaş-yavaş özümüzə gəlmişik.

Bəli, utanma deyiblər bizə. Lakin utanmağımıza bu gündən baxanda onda nə gözəl məqamlar gizləndiyi və yaxud bəlkə də dünyada utanmaqdan gözəl hiss olmadığı qənaətinə gəlir insan. Bəlkə də ilahi qüvvə bizə utanmaqdan dəyərli hiss nəsib etməyib... Bunu indi, bu günümüzdə dərk etməyimiz də səbəbsiz deyil.

Utanmaq çox gözəl, eyni zamanda çətin hissdir. O qədər çətin ki, insan özünü bu çətinliklərdən keçirib utanmamağa hazırlamalıdır. Bu zaman oynamağa nə var ki... Utanmasan, soyunmağa nə var ki... Utanmasan, ağzına gələni hər kəsin içərisində danışmağa nə var ki... Utanmasan, bədənində hər cür estetik əməliyyat aparıb əzaların dar paltarlarla ictimaiyyətə təqdim etməyə nə var ki... Utanmasan, yaşlı çağında sosial şəbəkələrdə ”canlılarda” gülünc vəziyyətə düşməyə nə var ki... Utanmasan, nənə-baba olduğun halda, sosial şəbəkələrdə heç özün də bilmədiyin nəyi isə danışıb ”like” axtarışında olmağa nə var ki...

Utanmasan, aparıcısı olduğun verilişdə əvvəlcədən ssenari hazırlayıb, canlı yayında təsadüfən olubmuş kimi camaata sırımağa nə var ki? Utanmasan, sinəni, ayaqlarını məhrəm yerə qədər açıb səhnədə, sosial şəbəkələrdə ortaya qoymağa nə var ki? Utanmasan, kişi olduğun halda qadın geyimində, makyajında, saç düzümündə küçələrdə gəzməyə nə var ki? Və yaxud utanmasan, qadın adını daşıdığın halda qadına və qadınlığa, hətta analığa yaraşmayan bayağı hərəkətlərlə dolu videolar çəkib paylaşmağa nə var ki?..

Və özümə və ağzıma layiq bilmədiyim məqamlar var ki, bəli, bunların hamısını yalnız utanmadan, utanmaq hissindən məhrum olmaqla edə bilər insan. Bunu onları görüb utandığından susanlar və başını aşağı endirib, özünü görməzliyə vuranların hər biri yaxşı bilir.

Əsas məsələ isə odur ki, sadaladıqlarımın kökündə yalnız utanmaq hissi dayanır. Elə bu an belə qənaətə gəlmək olur ki, həqiqətən də utanmaq nə qədər dəyərli bir hiss imiş. Və belə bir sual da meydana çıxır ki, görəsən bu hissi insan özündən necə kənar edə bilər? Axı bu hisdən məhrum olanları indi bütün yaşlarda görmək mümkündür. Utanmaq hissindən məhrum olmaq üçün illərin lazım olduğunu düşünəndə bunu indi həm yaşlılarda, həm gənclərdə görməyin özü maraq doğurur. Görəsən onlar bir-birilərinə öyrədir bu hisdən məhrumolmanı, yoxsa, utanmaq hissi cavanlaşıb və yaşlaşıb?

Maraqlıdır, hansı səbəbdən olursa-olsun, doğrudan da maraqlıdır ona görə ki, görəsən utanmaq adlı libası əyindən necə belə asanlıqla çıxarıb atmaq olar? Bəlkə səbəbini axtaraq? Sizcə bu hər hansı bir qidadanmı olar, ekoloji çirklənmədənmi, yoxsa ailədaxili münasibətlərdən?.. Hansı ola bilər ki, utanmaq hissinin yaranmasını bu qədər gəncləşdirə və ya yaşlaşdıra bilər?

Lakin çoxsaylı insanlar mənim fikrimdədir ki, utanmaq dünyanın ən gözəl hissidir. Gəlin bir-birimizə xeyir-dua verəndə, alqış edəndə, onu da deyək ki, səni görüm utanasan. Xahiş edirəm, məni düzgün anlayın, vallah, başqa çarə yoxdur. Bəlkə bu zaman bu sözün leksik mənasını unutmuş olmarıq. Onun nə qədər gözəl duyğu, hiss olduğunun hər zaman fərqində olarıq.

Ağ Evdə sülh razılaşması - xarici media nə yazır?

8- avqust 2025 tarixindən ən populyar beynəlxalq media gündəmini Ağ Evdə keçirilən üçtərəfli görüş və əldə olunan Azərbaycan-Ermənistan sülh çərçivə razılaşması zəbt etdi. ABŞ Prezidenti Donald Trump-ın vasitəçiliyi ilə Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev və Ermənistan Baş naziri Nikol Paşinyan arasında imzalanan ilkin razılaşma həm Qərb, həm də regional mətbuatda geniş şərh olundu.

Qərb mediasının reaksiyası

8 avqust - ABŞ mətbuatında əsas xəbərlər

The Washington Post yazır ki, bu razılaşma ABŞ-ın Cənubi Qafqazdakı rolunu gücləndirir və Rusiyanın təsirini zəiflədir (Washington Post, 08.08.2025). Nəşr vurğulayır ki, "TRIPP" (Trump Route for International Peace and Prosperity) adlı Zəngəzur tranzit koridoru layihəsi razılaşmanın əsas hissəsidir.

Yusif Quliyev

Politico isə qeyd edir ki, Trump bu diplomatik təşəbbüsü ilə yenidən qlobal siyasət səhnəsində ön plana çıxır və Nobel Sülh Mükafatı namizədliyi üçün ciddi zəmin yaradır (Politico, 08.08.2025).

El Pais (İspaniya) Ağ Evdə imzalanan "preacuerdo"nu (ön razılaşma) "Minsk Qrupunun təsirini zəiflədən yeni geosiyasi xəritə" kimi qiymətləndirir (El Pais, 08.08.2025).

9-11 avqust - Yekun mətn və diplomatik detallar

Reuters 9 avqust tarixli materialında razılaşmanın yekun mərhələyə yaxın olduğunu, lakin Ermənistanın konstitusiyadan Qarabağla bağlı müddəaları çıxarmalı olduğunu yazır (Reuters, 09.08.2025).

11 avqustda isə Reuters sülh razılaşmasının ilkin mətni yayımlayaraq, ərazi bütövlüyünə hörmət, sərhədlərin tanınması və güc tətbiq etməmək prinsiplərini ön plana çıxarır (Reuters, 11.08.2025).

Rusiya mediası və rəsmilərinin mövqeyi

Rusiya Xarici İşlər Nazirliyinin sözçüsü Maria Zaxarova razılaşmanı müsbət qiymətləndirərək, region məsələlərinin yerli dövlətlərin iştirakı ilə həll olunmasının vacibliyini vurğulayıb (Reuters, 09.08.2025).

Azadutyun xəbər verir ki, Moskva ilə 2020 və 2021-ci illərdə bağlanan üçtərəfli sazişlərin qüvvədə qalması mövqeyi də qorunur (Azadutyun, 09.08.2025).

Türkiyə mediası və rəsmilərinin reaksiyası

Turkish Minute Türkiyə hökumətinin razılaşmanı "tarixi fürsət" kimi gördüyünü, koridorun Xəzərdən Avropaya strateji bağ yaradacağını yazır (Turkish Minute, 08.08.2025).

Caliber.az isə Prezident Rəcəb Tayyib Ərdoğanın razılaşmanı "Qafqazda dayanıqlı sülh üçün mühüm addım" adlandırdığını qeyd edir (Caliber.az, 11.08.2025).

Ukrayna mediasının yanaşması

Kyiv Post bu razılaşmanı ABŞ-ın Qafqazda nüfuzunu artıran və Rusiya ilə İranın təsirini azaldan addım kimi təqdim edir, lakin regiondakı balansın dəyişməsi risklərini də vurğulayır (Kyiv Post, 09.08.2025).

İran mediası və açıqlamaları

İran bu razılaşmaya ən kəskin reaksiya verən tərəflərdən biri olub.

Reuters yazır ki, Tehran "TRIPP" koridorunu təhlükəsizlik təhdidi kimi qiymətləndirir və onun qarşısını hərbi yolla almağa hazır olduğunu bəyan edib (Reuters, 09.08.2025).

Times of India isə İran Ali Lideri Ayətullah Xameneyiyə yaxın müşavirin sözlərini sitat gətirir: "Bu koridor Trump üçün qəbiristanlıq ola bilər" (Times of India, 09.08.2025).

Sonda onu deyim ki...

8 avqust tarixində baş tutan bu diplomatik hadisə Qafqazın geosiyasi mənzərəsini dəyişdirə biləcək gücdədir. Qərb mediası bunu ABŞ diplomatiyasının uğuru kimi təqdim edərkən, Rusiya ehtiyatlı optimizm nümayiş etdirir, Türkiyə tam dəstək verir, Ukrayna balanslı yanaşır, İran isə sərt etiraz edir. Ən əsası, bu tarixi hadisə Azərbaycanın mill maraqlarına xidmət edir və bu, yalnız Azərbaycan-Ermənistan münasibətləri üçün deyil, həm də regiondakı güc mərkəzlərinin yenidən formalaşması üçün dönüş nöqtəsi ola bilər.

"Böyük Qayıdış Azərbaycanın gələcəyidir"

"Böyük Qayıdış proqramı Azərbaycanın müstəqillik tarixində ən böyük dövlət layihələrindən biridir". Bu sözləri SİA-ya açıqlamasında siyasi ekspert Aydın Quliyev deyib. Onun sözlərinə görə, bu proqramın gücü və davamlılığına tam etibar etmək olar, çünki onun arxasında dayanan hərbi, iqtisadi və diplomatik əsaslar son dərəcə möhkəmdir: "Dövlətin gücü bu proqram vasitəsilə açıq-aydın nümayiş olunur və onun sabitliyi, davamlılığı barədə heç bir şübhə yarana bilməz. Qısa müddət ərzində proqramın uğurla həyata keçirilməsi məhz bu gücün təzahürüdür.

Böyük Qayıdışın həm siyasi, həm də təhlükəsizlik baxımından önəmli mesajları var. Təhlükəsizlik aspektində isə iki əsas məqam diqqət çəkir. İlk növbədə, bu proqramla Azərbaycanın 30 ildən artıq Ermənistanın işğalı altında qalmış əraziləri dövlətin tam nəzarətinə qaytarılır və burada müxtəlif sahələr üzrə sıx inteqrasiya təmin edilir. İndi həmin ərazilərdə yeni yaşayış məntəqələri salınır, kəndlər, şəhərlər və qəsəbələr bərpa olunur. Onlarla yaşayış məntəqəsi artıq yenidən qurulub və 50 mindən çox insan-məzunlar, işçilər, müəllimlər, dövlət qurumlarının əməkdaşları-bu bölgələrdə fəaliyyət göstərir.

Azərbaycan dövlətinin bu ərazilərdə möhkəm yerləşməsi onların təhlükəsizliyinin ən əsas təminatçısına çevrilir. Paralel olaraq, aparılan sərhəd delimitasiya prosesləri və Ermənistanın bu danışıqlara məcbur edilməsi regionda sabitliyin möhkəmlənməsinə xidmət edir. Bu, Böyük Qayıdışın təhlükəsizliyini təmin edən vacib faktorlar sırasındadır. Azərbaycan ordusu, xüsusi xidmət orqanları və iqtisadi inkişaf proseslərində iştirak edən qurumlar bu ərazilərin müdafiəsini təmin edir.

Böyük Qayıdış həm də Ermənistana mesajdır: bu ərazilər heç vaxt müdafiəsiz qalmayacaq. Onların təhlükəsizliyi həm hərbi, həm də iqtisadi baxımdan yüksək səviyyədə qorunur. Uzun müddət erməni işğalı altında olmuş bu torpaqlar artıq Azərbaycanın ayrılmaz hissəsi kimi bərpa edilir. Ermənistan üçün isə bu, artıq yalançı illuziyanın sonudur; Azərbaycan dövlətinin mövqeyi dəyişməzdir və bu torpaqlar heç vaxt başqa qüvvələrin təsiri altında olmayacaq".

Politoloq qeyd edir ki, bu proses eyni zamanda dünya ictimaiyyətinə bir siyasi siqnaldır: "Azərbaycan öz ərazilərinin müdafiəsində möhkəm dayanır və heç vaxt geri çəkilməyəcək. Böyük Qayıdış həm təhlükəsizlik, həm də siyasi baxımdan Azərbaycanın qətiyyətini nümayiş etdirir. Əvvəlcə insanlarda bəzi narahatlıqlar və ehtiyatlar ola bilərdi, lakin artıq bu gün qayıdış prosesi çox təhlükəsiz və rahat şəkildə həyata keçirilir. İnsanlar öz doğma torpaqlarına köç edərkən, bunu paytaxtın bir məhəlləsindən digərinə köçmək kimi asan və səmərəli bir proses kimi yaşayırlar. Həmin ərazilərin tam təminat altına alınması, siyasi və təhlükəsizlik baxımından güvənc verici olması qayıdışın uğurunu təmin edən əsas faktorlardandır.

Nəticə olaraq, Böyük Qayıdış proqramı təkcə insanların doğma yurdlarına dönməsi deyil, həm də Azərbaycanın gücünün, dövlətçiliyinin və regiondakı mövqeyinin möhkəmlənməsinin simvoludur. Bu proqram həm iqtisadi, həm sosial, həm də siyasi sahələrdə Azərbaycanın gələcək inkişafına təkan verəcək və regionda davamlı sülh və sabitliyin təmin olunmasında əsas rol oynayacaqdır".

Günel Fərzəliyeva

Sülh haqqı

Yaxud, Bakı ilə İrəvanın barışmasında kimin xidməti çoxdur?

İnsan övladı belədir, hadisəyə sondan baxmağı xoşlayır və ən son nöqtəni qoyanı qəhrəman elan edir. Tarixən bu, belə olub və güman etmək olar ki, belə olmaqda da davam edəcək. Əsla, biz iddia etmirik ki, xeyirxah işdə kiçicik bir əməyi olanı silək ataq. Əksinə, o da təqdir olunmağa layiqdir. Amma işin əsas ağırlığı kimin üzərindədirsə, gərək onun əziyyətini yerə vurmayaq, qiymətləndirək. Əgər ö xeyirxah iş ümummilli xarakter daşıyırsa, o şəxsin qiyməti ölçüyəgəlməzdir və tarixin ən şanlı səhifəsində ilk sətirlərdə yazılmalıdır.

Vaşinqtonda xalqımızın çoxdan gözlədiyi bir hadisə baş verdi, Ermənistanla Azərbaycan birgə bəyanat imzaladılar və qərara gəldilər ki, ölkələrimiz arasında sülh müqaviləsi bağlanmalıdır. Proses artıq başlayıb, tərəflər qısa müddət ərzində lazımi sənədləri hazırlamağı öhdəsinə götürüb. Bəli, görüş ABŞ Prezidenti Donald Trampın evsahibliyi ilə baş tutdu, liderlər İlham Əliyev və Nikol Paşinyan 5 illik görüşdən, danışıqlardan sonra nəhayət geridönüşü olmayan sülh prosesinə başlamaq qərarına gəldilər. Sülh sazişi barədə bəyanatın imzalanmasına, yəni Vaşinqton görüşünə qədər Ermənistanla Azərbaycan arasında baş verən, sonradan müharibəyə çevrilən münaqişənin əvvəlindən sonuna qədər baş verən hadisələrə qısa nəzər salmağına dəyər.

Tarixdə münaqişəni başladan, onu böyük müharibəyə çevirən, işğalçı rolunda qonşu ölkənin torpaqlarını zorla ələ keçirən, insanları öz doğma yurdundan didərgin salan, onları ən adi insani hüquqlardan məhrum edən, etnik mənsubiyyətinə görə öldürən, əsir götürən, insanlıqdan kənar vəhşiliklər törədən, uzun illər birgə yaşadığı qonşu xalqın milli-mədəni, dini dəyərlərini məhv edən bir təcavüzkar dövlətlə yanaşı, dünya birliyi, beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən tanınan əraziləri işğal olunan, bir milyondan artıq soydaşı və vətəndaşını qaçqın və məcburi köçkün kimi qəbul edən, uzun illər beynəlxalq təşkilatların iştirakı və vasitəçiliyi ilə Qarabağ problemini danışıqlar masasında həll etməyə çalışan, məhz vasitəçilərin qeyri-obyektiv münasibəti, işğalçı ölkəyə verdiyi dəstək sayəsində onlara olan ümidlərini itirən, 44 günlük müharibəyə cəlb olunan və bu savaşdan qələbə ilə çıxan bir Azərbaycan da var.

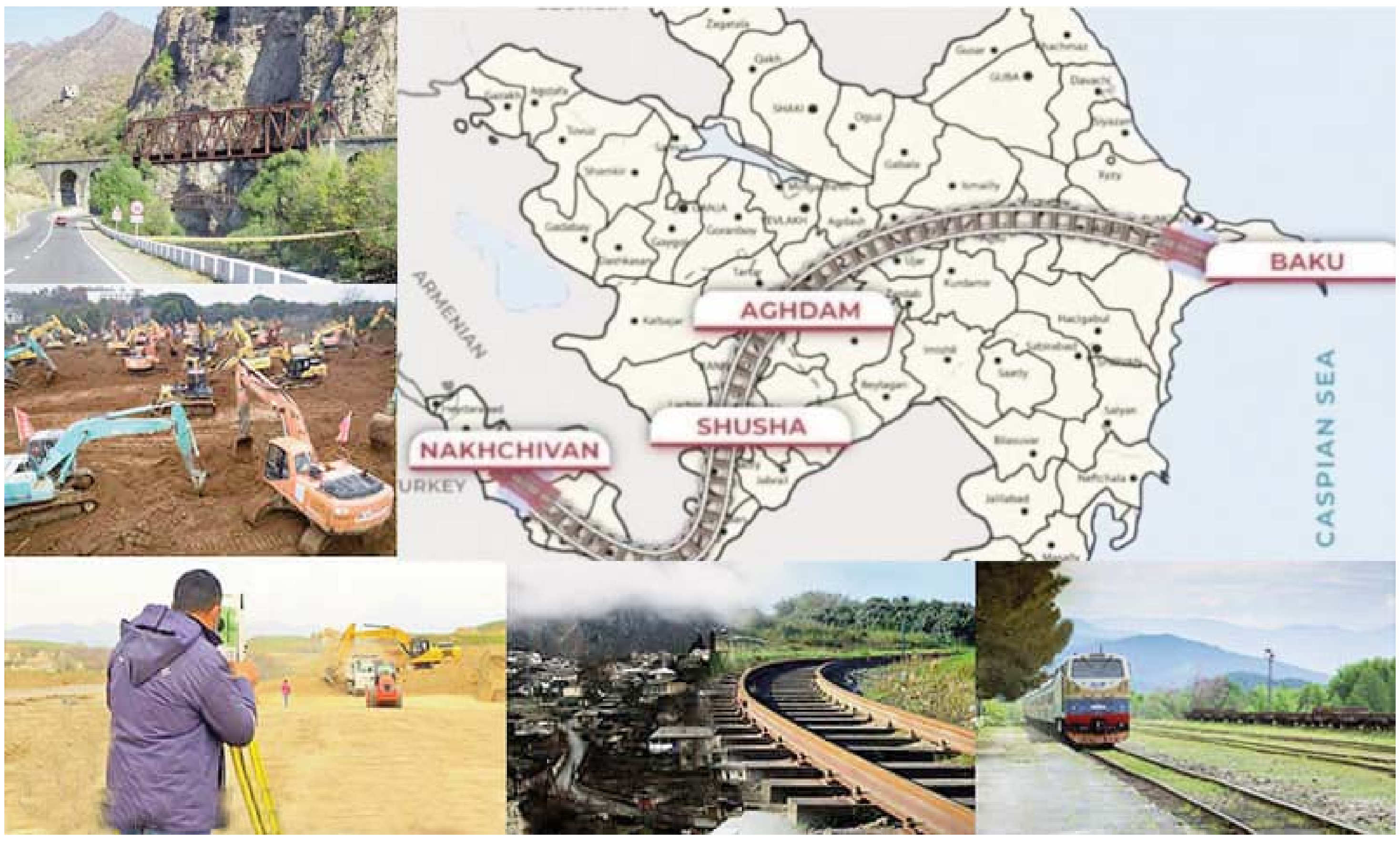

Bəli, sülhü masada axtaran Azərbaycan Zəfəri döyüş meydanında qazandı. Amma, Ali Baş Komandan, Prezident İlham Əliyev qalib xalqın müzəffər sərkərdəsi olmaqla yanaşı, həm də sülhpərvər ölkə Lideri kimi revanşizmdən uzaq siyasət yolunu tutdu. Azərbaycan Cənubi Qafqaza sülhü gətirmək üçün bəzi haqlı iddialarında da vaz keçdi, Ermənistana imkan fürsətini verdi. Müharibədən sonra ilk sülh addımları da Azərbaycan tərəfindən atıldı, əsirlərin hamının-hamıya prinsipi ilə dəyişdirilməsi, sərhədlərimizdə delimitasiya və demarkasiya prosesinin başladılması məhz ikitərəfli danışıqlar sayəsində mümkün oldu. Zəngəzur dəhlizin açılmasının bütün region ölkələrinin iqtisadi inkişafına kifayət qədər böyük təkan verəcəyi barədə fikirlər səsləndirən, regional layihələr təqdim edən də rəsmi Bakı oldu. Bir sözlə, Azərbaycan Ermənistanla arasında davam edən müharibəni sülhə çevirmək üçün möhtəşəm siyasi gedişlər, bütün ölkələrə qazandıran iqtisadi layihələr irəli sürən, təşəbbüskar ölkə rolunda çıxış edən yenə də Azərbaycan oldu. Sual olunur, bəs sülhün bərqərar olmasından narahat olanlar və buna qarşı açıq şəkildə çıxanlar kim idi?

Rusiya və İran niyə narahatdır?

İran prezidenti Məsud Pezeşkian deyib ki, İran mediası Zəngəzur dəhlizi layihəsi ilə bağlı vəziyyəti proporsional şəkildə pozur. Xəbərlərdə o qədər də şişirdilmiş deyil. İslam Respublikasının bu marşrutla bağlı tələbləri nəzərə alınıb. Jurnalistin Pezeşkianın ABŞ-ın İran sərhədi yaxınlığında olmasından narahat olub-olmaması ilə bağlı sualına prezident cavabında deyib ki, bu, məsələlərdən biridir. Amma ərazi bütövlüyü, eləcə də Avropaya və ya şimala gedən marşrutumuzun bağlanmaması məsələsi nəzərə alınıb. Yeganə narahatçılıq odur ki, bu yolu Amerika və Ermənistan şirkətləri çəkəcək.

Bundan əvvəl erməni ekspert Qriqor Balasanyan bildirmişdi ki, İranın hazırkı prezidenti Məsud Pezeşkian "Zəngəzur dəhlizi"nin açılmasını əhəmiyyətsiz mövzu hesab edir. Balasanyan qeyd edib ki, İranda "ciddi hadisələr" baş verir və bu gün ölkənin siyasi elitası "iki hissəyə bölünüb". Onun sözlərinə görə, prezident Pezeşkiyanın rəhbərlik etdiyi islahatçılar artıq "Zəngəzur dəhlizi"nin açılmasına o qədər də qəti şəkildə qarşı deyillər.

"İran və Ermənistan bir sıra yüksək səviyyəli məsləhətləşmələr aparacaq", İranın xarici işlər naziri Abbas Əraqçi bildirib. "Biz Ermənistanla Azərbaycan arasında istənilən sülhü alqışlayırıq. Erməni-Amerika şirkəti tərəfindən Ermənistanın yurisdiksiyası və məhkəmə hakimiyyəti altında tranzit yolunun yaradılması planlaşdırılır. Bölgədə xarici qüvvələrin olmasından narahatıq. Azərbaycan və Ermənistanın birgə bəyanatında iki ölkənin suverenliyi və ərazi bütövlüyünə hörmət ifadə olunub və İranın mövqeyinə uyğun olan sərhədlərdə istənilən dəyişikliyə etiraz edilib. İndiyədək bizim prinsipial mövqelərimiz müşahidə olunub", - İranın xarici işlər naziri bildirib.

"İslam Respublikası İran və Ermənistan arasında "sərhədin bağlanmasına səbəb olacaq" siyasət və proqramları heç vaxt qəbul etməyəcək". Bu fikirlər İranın ali dini lideri Əli Xamneyinin H sosial şəbəkəsindəki hesabında yer alıb. Hətta İran "Zəngəzur" layihəsinə görə Trampı hədələyib. "Tramp özünü daşınmaz əmlak agenti hesab edir və özü üçün torpaq və ya ərazi icarəyə götürmək istəyir!"

İranın Ali Rəhbərinin beynəlxalq məsələlər üzrə müşaviri Əli Əkbər Vilayəti isə bir Az da uzağa gedərək: "İran Rusiya ilə və ya Rusiyasız Cənubi Qafqazda "Tramp marşrutu"nun yaradılmasının qarşısını alacaq. Qafqaz regionunu ən həssas bölgələrdən biridir, bu marşrut "Trampın malik olduğu dəhliz yox, onun muzdluları üçün qəbiristanlığa" çevriləcək.

Bu dəhliz regionun geosiyasi mövqeyini dəyişəcək, sərhədləri hərəkət etdirəcək. İran ilkin olaraq bu "sui-qəsd" dəhlizinin işə salınmasına qarşı çıxıb. Türkiyə və Azərbaycan bu dəhlizin tikintisinə təkid edəndə, İran İslam Respublikasının Silahlı Qüvvələri general-leytenant Baqirinin (o zaman İran Silahlı Qüvvələrinin Baş Qərargah rəisi) komandanlığı altında ölkəmizin şimalında bir sıra təlimlər keçirib, ölkənin şimalında... bu addımın qarşısını almaq əzmidir", deyib.

Rusiya Xarici İşlər Nazirliyinin rəsmi nümayəndəsi Mariya Zaxarova isə Azərbaycan və Ermənistan arasında sülh prosesinə dair açıqlama verib. Bildirib ki, Rusiya Federasiyası Cənubi Qafqazda sabitlik və firavanlıq zonasının formalaşdırılmasında maraqlıdır. Ən vacib şərtlərdən biri Azərbaycan və Ermənistan arasında münasibətlərin hər iki ölkə xalqlarının maraqları əsasında hərtərəfli normallaşmasıdır. Biz bu məqsədlə regional təhlükəsizlik üçün bütün səyləri ardıcıl şəkildə dəstəkləyirik. Amerika tərəfinin vasitəçiliyi ilə Cənubi Qafqaz respublikaları liderlərinin Vaşinqtonda keçirilən görüşü müsbət qiymətə layiqdir. "Xatırladmaq yerinə düşər ki, Ermənistan-Azərbaycan münasibətlərinin normallaşmasının hazırkı mərhələsi Rusiyanın birbaşa yardımı və mərkəzi rolu ilə 2020-ci il noyabrın 9-da Dağlıq Qarabağ münaqişəsi zonasında atəşkəs və bütün hərbi hərəkətlərə dair ən yüksək səviyyədə üçtərəfli bəyanatın qəbulu ilə başlayıb. Rusiya sülhməramlı kontingenti regionda vəziyyətin sabitləşməsinə əlavə olaraq əlavə edilib", Zaxarova vurğulayıb.

Yeni format, əbədi sülh

ABŞ prezidenti Donald Tramp isə hesab edir ki, o, bu ölkələrin liderlərini Sülh Bəyannaməsi imzalamağa sövq etməklə Azərbaycan və Ermənistanı əbədi barışdırıb. Avqustun 8-də Azərbaycan prezidenti İlham Əliyev və Ermənistanın baş naziri Nikol Paşinyan iki ölkə arasında uzun müddətdir davam edən münaqişəyə son qoyan sənəd imzalayıblar. Ağ Ev rəhbəri bu hadisəni "tarixi" adlandırdıqdan sonra İlham Əliyev və Nikol Paşinyan əl sıxıblar. ABŞ prezidentinin sözlərinə görə, imzalanmış saziş iki ölkə arasında bəzi əsas nəqliyyat marşrutlarını yenidən açacaq və ABŞ-ın regionda təsirini gücləndirəcək.

Gürcüstan Azərbaycan və Ermənistan parlamentləri tərəfindən paraflanmalı olan sülh sazişinin imzalanmasını alqışlayıb. Gürcüstanın baş naziri İrakli Kobaxidze qeyd edib ki, bu saziş bağlandıqdan sonra Cənubi Qafqazda sabitliyin və iqtisadi inkişafın yeni dövrü başlayacaq.

Moldova prezidenti Maya Sandu da Azərbaycan və Ermənistan arasında əldə olunan razılaşmanı alqışlayıb. O, Bakı və İrəvan liderlərinə, eləcə də prezident Donald Trampa təbrik ünvanlayıb və qeyd edib ki, imzalanmış sənəd "bölgədə barışığa və daha çox rifaha" kömək edir. Kişinyovda Dnestryanı ilə məsələnin eyni şəkildə - Trampın köməyi ilə həllinin mümkünlüyü barədə danışmağa başlayıblar. Dnestryanı bölgənin özündə Ermənistan-Azərbaycan barışığı təcrübəsinin ABŞ-ın köməyi ilə ötürülməsinə münasibət bildirməkdən çəkindilər.

Müqavilə ABŞ-ın Sovet İttifaqından müstəqillik əldə etdikdən sonra yaranmış münaqişənin həllində vasitəçilik etmək üçün onilliklər ərzində göstərdiyi səylərin kulminasiya nöqtəsidir. Ağ Ev 1992-ci il Azadlığa Dəstək Aktının Ermənistanla mübahisələri səbəbindən Azərbaycan hökumətinə birbaşa yardımı qadağan edən (907-ci düzəliş - red.) hissəsindən imtina etdikdən sonra Birləşmiş Ştatlar Bakı ilə müdafiə sahəsində əməkdaşlığa qoyulan məhdudiyyətləri aradan qaldıracaq. Müqaviləyə əsasən, Azərbaycan və Ermənistan həm də Fransa, Rusiya və ABŞ-ın daxil olduğu ATƏT-in Minsk qrupundan çıxacaqlar. Azərbaycan 2020-ci il müharibəsindən sonra onun işinə etiraz edərək, mübahisəli Qarabağ bölgəsini güc yolu ilə ələ keçirdiyi üçün buna artıq ehtiyac olmadığını bildirib.

Ağ Evə gedən yol

Azərbaycan və Ermənistan liderləri İlham Əliyev və Nikol Paşinyan Vaşinqtona səfər edib və orada "tarixi" adlandırılan bir sıra sənədlər imzalayıblar. Əsas olanlar iki ölkə arasında sülhün və dövlətlərarası münasibətlərin qurulmasına dair paraflanmış Saziş və "Beynəlxalq Sülh və Rifah naminə Trampın marşrutu" nəqliyyat layihəsinə dair bəndin yer aldığı üçtərəfli Vaşinqton Bəyannaməsi olub. ABŞ prezidentinin dediyi kimi, Cənubi Qafqazda sülh yalnız onun səyləri sayəsində əldə edilib, baxmayaraq ki, "ruslar çox çalışsalar da, uğursuzluğa düçar oldular". Buna cavab olaraq İlham Əliyev və Nikol Paşinyan ona Nobel Sülh Mükafatının verilməsini təklif ediblər. ABŞ prezidenti avqustun 15-də Alyaskada prezident Putinlə görüşündə Ukraynada sülhə dair razılığın əldə olunmasını növbəti vəzifəsi adlandırıb.

Ötən cümə, avqustun 8-də Nikol Paşinyan və İlham Əliyevin ABŞ-a elan edilməmiş səfərləri Cənubi Qafqazın Vaşinqtonda günü oldu. Bayram musiqisi, təbəssüm dənizi, əl sıxma, bir-birinə komplimentlər və çoxlu təntənəli prosedurlar, o cümlədən Ağ Evin rəmzi açarlarının İlham Əliyevə təqdim edilməsi Vaşinqtonda postsovet məkanının əsas regionlarından birinin "yeni tarixinin" hazırlandığını vurğulamaq məqsədi daşıyırdı.

1993-cü ildə ABŞ-ın o vaxtkı prezidenti Bill Klintonun iştirakı ilə Fələstin-İsrail sazişinin (Oslo I) təntənəli şəkildə imzalanmasından bəri Ağ Evdə belə bir şey baş verməyib ki, bu da "tarixi" adlandırılan, lakin nəticədə Yaxın Şərqə sülh gətirməyib, daha da böyük gərginliyə çevrilib. Bu dəfə üçtərəfli Vaşinqton Bəyannaməsinin 45 dəqiqəlik imzalanma mərasimində Ağ Ev rəhbəri əmin olduğunu bildirib ki, onun rəhbərliyi ilə Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsində dönüşü olmayan məqam keçib. Cənubi Qafqazda sülhməramlılıq tarixinin müzakirəsinə başlayan, onun fikrincə, "yuxulu Co Bayden 12 dəqiqə çalışdı, amma bacarmadı" və həmçinin "çox cəhd edən ruslar" xatırladan Donald Tramp əmin olduğunu bildirdi ki, Cənubi Qafqaza gəlişi ona vəziyyəti kökündən dəyişməyə imkan verib.

Amerika paytaxtında imzalanmış üçtərəfli Vaşinqton Bəyannaməsindəki yeddi bənddən biri Ermənistan ərazisindən keçməklə Azərbaycan Respublikasının materik hissəsi ilə onun Naxçıvan Muxtar Respublikası arasında maneəsiz rabitənin yaradılmasını nəzərdə tutur. Ermənistan Respublikası Ermənistan Respublikası ərazisində Beynəlxalq Sülh və Rifah üçün Tramp Marşrutu Layihəsi (TRIPP) nəqliyyat əlaqəsi layihəsi üçün çərçivə yaratmaq üçün Amerika Birləşmiş Ştatları və qarşılıqlı qərarlı üçüncü tərəflərlə əməkdaşlıq edəcək.

Vaşinqtonda imzalanmış ikinci əsas sənəd Azərbaycan və Ermənistanın xarici işlər nazirləri Ceyhun Bayramov və Ararat Mirzoyan tərəfindən paraflanmış "Azərbaycan Respublikası ilə Ermənistan Respublikası arasında sülh və dövlətlərarası münasibətlərin qurulması haqqında" Sazişin mətni olub. Bununla əlaqədar tərəflər "sazişin imzalanması və yekun ratifikasiyası üçün əlavə fəaliyyətin davam etdirilməsinin zəruriliyini" qəbul ediblər. Lakin İlham Əliyev Vaşinqtona səfəri zamanı açıq şəkildə bildirib ki, paraflanmış sənəd rəsmi Bakının Ermənistan Konstitusiyasına əlavə və dəyişikliklərlə bağlı tələbləri geri götürməsi demək deyil ki, onlar olmadan sülh müqaviləsi imzalana bilməz. Ermənistan Konstitusiyasına dəyişikliklərin nə vaxt ediləcəyini deyə bilmərəm, çünki bu, bu ölkənin daxili işidir. Amma bu, nə qədər tez baş versə, bir o qədər yaxşıdır və Ermənistan Konstitusiyasında Azərbaycan torpaqlarına dair iddialar aradan qaldırılacaq. Sülh sazişinin mətninin ABŞ-da imzalanması bu hadisənin baş verəcəyini deməyə əsas verir, əks halda bu, hörmətsizlik olacaq.

Vaşinqtonda keçirilən görüş və danışıqların digər nəticəsi 30 ildən artıq davam edən ABŞ-Azərbaycan "soyuq sülh" mərhələsinin başa çatması oldu. Bu, Donald Trampın Oval kabinetdə prezident Əliyevin iştirakı ilə Azadlığa Dəstək Aktının 907-ci maddəsinin ləğvi ilə bağlı sənədi imzalamasından sonra baş verib. Yada salaq ki, 907-ci maddə 1992-ci ilin oktyabrında qəbul edilib və ABŞ-ın Azərbaycana qarşı sanksiyalarının tətbiqini nəzərdə tuturdu. Trampın simvolik jestini şərh edən Prezident İlham Əliyev deyib: "907-ci düzəliş siyasi xarakter daşıyırdı və onun ləğvi bu ədalətsizliyin artıq mövcud olmadığını göstərir". Prezidentlər Tramp və Əliyev həmçinin Azərbaycan və ABŞ arasında Strateji Tərəfdaşlıq Xartiyasının hazırlanması üçün strateji işçi qrupunun yaradılmasını nəzərdə tutan Anlaşma Memorandumu imzalayıblar. Əhval-ruhiyyəsi yüksək olan liderlər hətta bir-birinin imzalarını tərifləyiblər. "Çox maraqlı imzanız var", - deyə Donald Tramp İlham Əliyevə iltifat edib. "Sizinki isə çox gözəldir", - Əliyev cavab verib.

NƏTİCƏ

Sonda, gələk əsas məsələyə, Ermənistanla Azərbaycan arasında sülhün yaranmasında kimin daha çox payı var? Ulu Öndər Heydər Əliyevin 9 illik və onun siyasi varisi Prezident İlham Əliyevin 17 illik sülh danışıqlarından, 5 il əvvəl başlanan 44 günlük Vətən Müharibəsində əldə edilən Qələbədən sonra Ermənistanın sülhə gəlməməsinin günahı bizdə deyil. İlham Əliyevin təşəbbüsləri İrəvan hökumətinə sülh mesajları idi, amma revanşistlərin addımları onu daim təhdid edirdi. Azərbaycanın güclü olduğu haqda dəqiq məlumat nəinki Ermənistanda, o cümlədən onları bu oyuna gətirən güclərdə də var idi. Rəsmi Bakı istədiyi ssenarini çox qısa zamanda həyata keçirə, İrəvana ağır zərbə vura bilərdi. Amma etmədi, çünki sülhdən yana idi. İlham Əliyev Ağ Ev görüşünə qədər imzalanan bəyanatın bütün detallarını, 7 bəndin hamısını hazır şəkildə masaya qoymuşdu. Təkcə, imzalamaq qalırdı

V.VƏLİYEV

Doppler müayinəsi:

tarixi inkişafı və ana-uşaq sağlamlığına təsiri

Doppler ultrasəs müayinəsinin əsasında Doppler effekti dayanır. Bu fiziki hadisə 1842-ci ildə Avstriyalı alim Kristian Doppler tərəfindən izah edilib. Doppler effekti səs və ya elektromaqnit dalğalarının mənbə ilə müşahidəçi arasındakı nisbi hərəkət zamanı tezliyinin dəyişməsini təsvir edir. SİA mövzu ilə bağlı araşdırma aparıb.

Tibbdə ilk tətbiqlər (1950-ci illər)

1950-ci illərin sonlarında yapon mühəndisləri və amerikalı tədqiqatçılar Doppler effektindən qan axınının sürətini və istiqamətini ölçmək üçün istifadə etməyə başladılar. İlk cihazlar "kontinual dalğa" (continuous wave) prinsipi ilə işləyirdi və əsasən damar cərrahiyyəsində tətbiq olunurdu.

Klinik praktikaya daxil olması (1960-1970-ci illər)

1960-cı illərdə pulsasiyalı (pulsed wave) Doppler texnologiyası hazırlandı ki, bu da müəyyən dərinlikdə qan axınının ölçülməsinə imkan verdi. Müalicəvi deyil, diaqnostik məqsədlə istifadə genişləndi.

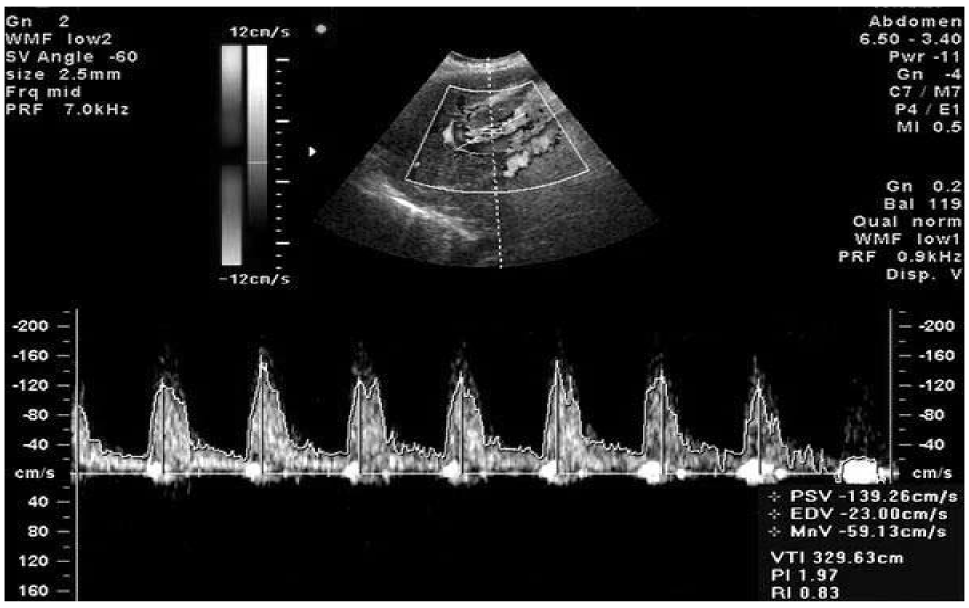

Doğuşönü tibbdə istifadənin başlanması (1980-ci illər)

1980-ci illərdə Doppler ultrasəs texnologiyası ginekologiya və mama-ginekologiyada tətbiq olunmağa başladı. Hamiləlik zamanı umbilikal arteriya, orta beyin arteriyası və uterin arteriya qan axınının qiymətləndirilməsi doğuşönü diaqnostikanın mühüm hissəsinə çevrildi. Bu, dölün oksigen çatışmazlığı riskini vaxtında aşkar etməyə kömək etdi.

Müasir mərhələ (1990-cı illərdən bu günə)

Rəngli (color Doppler), enerji (power Doppler) və üçölçülü (3D Doppler) texnologiyalar hazırlanıb. Hazırda doppler müayinəsi perinatal monitorinqdə, ürək-damar xəstəliklərinin diaqnostikasında, transplantologiyada və onkologiyada geniş istifadə olunur.

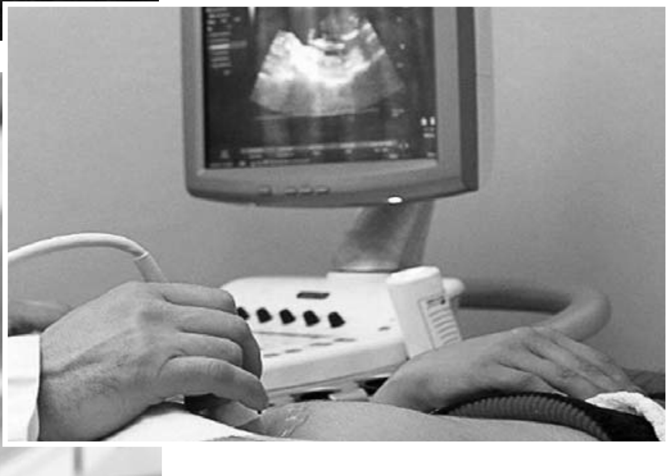

Ana və uşağa zərəri məsələsi

Təhlükəsizlik prinsipləri

Doppler ultrasəs ionlaşdırıcı radiasiya yaymır. Bu səbəbdən rentgen və KT-dən fərqli olaraq hüceyrə DNT-sinə zərər vermir.

Yüksək tezlikli səs dalğaları toxumalarda mexaniki vibrasiya və termal effekt yarada bilər, lakin tibbi cihazlarda istifadə edilən güc səviyyələri beynəlxalq standartlara uyğun olaraq təhlükəsiz həddə saxlanılır.

Elmi tədqiqatların nəticələri

Uzun illər aparılan epidemioloji və klinik tədqiqatlar doppler müayinəsinin hamilə qadın və döl üçün hər hansı ciddi mənfi təsirini sübut etməyib. Bəzi eksperimental işlər ultrasəsin toxuma temperaturunu minimal dərəcədə (təxminən 1°C-dən az) artıra biləcəyini göstərsə də, bu səviyyə orqanizmin fizioloji adaptasiya imkanlarını aşmır.

Tövsiyələr

Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatı (ÜST), FDA və digər qurumlar tibbi ultrasəs (o cümlədən Doppler) müayinəsini yalnız tibbi zərurət olduqda aparmağı tövsiyə edir. Təkrar və uzunmüddətli doppler müayinələrindən səbəbsiz yerə istifadə edilməməlidir. Hamiləlik dövründə doppler əsasən riskli hallarda (məsələn, dölün inkişafdan qalması, hipoksiya şübhəsi, preeklampsiya) tətbiq olunur.

Doppler müayinəsi tibbi diaqnostikada inqilabi dəyişikliklər yaradıb. Tarixi inkişafı 1842-ci ildə nəzəri kəşfdən başlayaraq bu gün rəngli 3D görüntüləmə səviyyəsinə çatıb. Mövcud elmi sübutlar onun hamilə qadın və döl üçün təhlükəsiz olduğunu göstərir, lakin yalnız tibbi göstəriş əsasında aparılması tövsiyə olunur.

Ayşən Vəli

Nadir şahın hədəfi Rusiyanı Azərbaycana birləşdirmək olub

Yalnız Prezident İlham Əliyev müdrik siyasəti, fenomen sərkərdəlik məharətli ilə ilk dəfə olaraq işğal edilən əraziləri azad edib, ölkənin torpaq bütövlüyünü təmin etdi

Azərbaycanın 5 min illik dövlətçilik tarixinin ən qüdrətli, ən inkişaf edən dövrünü yaşadığını desək səhv etmərik. Çünki iki yüz il ərzində Azərbaycan ərazi bütövlüyündə ciddi itkilərə məruz qalmış, şəhərləri dağıdılmış, əhali isə müxtəlif yırtıcı işğalçıların süngüsünün qurbanı olmuşdur. Yalnız Prezident İlham Əliyev müdrik siyasəti, fenomen sərkərdəlik məharətli ilə ilk dəfə olaraq işğal edilən əraziləri azad edib, ölkənin torpaq bütövlüyünü təmin etdi.

Düzdür, o faktdır ki, Nadir şah Əfşar Azərbaycan tarxində böyük sərkərdəlik nümayiş etdirən və qısa müddətdə böyük əraziləri azad edib, torpaqlarının sərhədlərini genişləndirən liderlərdən olub. Nadir şah 1734-1736-ci illərdə Dağıstanı, Çeçenistanı, İnquşetiyanı və digər indiki Rusiya ərazilərinin böyük hissəsini qalibiyyət yürüşü ilə azad edib, torpaqlarına qatmışdılr. 1736-cı il martın 21-də şah seçildikdən sonra Nadir şah Əfşar Şərqi Hindistanı, Əfqanıstanı, Orta Asiyanı, İraqı və digər ölkələri işğalçılardan azad edib, böyük Turan dövlətinin əsasını qoymuşdur. Hətta Nadir şah Əfşar o dərəcə qüdrətli, məğlubedilməz sərkərdə olmuşdur ki, Rusiya imperatiçası, Avropa imperatorları, Osmanlı sultanları onunla dost olmağa, geniş əlaqələr qurmağa çalışmışlar. Belə bir vəziyyətdə Nadir şah Rusiyanı bütövlükdə Azərbaycan ərazilərinə qatmağa çalışmış və bununla bağlı Rusiya imperatriçası Anna İoannovnaya məktubla fikrini çatdırmışdır.

Nadir şah Azərbaycanın Rusiya vasitəsi ilə sərhədlərinin genişlənməsini hərbi gücü və qüdrəti ilə deyil, çariça Anna İoannovnaya ilə evlənməklə həyata keçirməyə ümid etmişdir. Nadir şah Əfşar çariça Anna İoannovnaya göndərdiyi məktubunda Rusiyanın əzəli Azərbaycan əraziləri olduğunu bildirmişdir: "Qəndəharın fəthindən sonra Ağbanu (rus imperatriçası) ilə görüşüb ona evlənmək təklifi edəcək və o zaman iki ölkə bir ölkəyə çevriləcəkdir". Hətta Nadir şah rus çariça ilə evləndikdən sonra birgə yaşayacaqları yeri də müəyyənləşdirmişdi. Bu, hazırkı Mil-Muğan düzü ərazisi olmuşdur. Eyni zamanda Nadir şah Anna adının Amina ilə əvəzlənməsi üçün göstəriş vermiş və qısa müddətdə bununla bağlı sənəd hazırlanaraq Peterburqa göndərilmişdir.

Çariça bildirmişdir ki, Rusiya Azərbaycana birləşsə də, rus xalqı öz mədəniyyətini, dəyərlərini, dinini və dilini qoruyub saxlayacaq

Məlumatlara görə, çariça Anna İoannovna Nadir şahın qüdrətli ordusunun yürüşü ilə Rusiyanın dağılıb, xarabazarlıqlara çevrilməsi, əhalisinin ölümə, zillətə məruz qalması üçün böyük fatehin evlilik təklifinə müsbət münasibət bildirmiş və bu barədə, ətrafında olan yaxınlarına söyləmişdir. Digər səhih məlumatlara görə, çariça Anna böyük fateh Nadir şahdan xoşu gəlmiş və onunla evlənməyinin gücünün artmasına, imkanlarının genişlənməsinə şərait yaradacağını söyləmişdir. Çariça bildirmişdir ki, Rusiya Azərbaycana birləşsə də, rus xalqı öz mədəniyyətini, dəyərlərini, dinini və dilini qoruyub saxlayacaq. Tapılan əlyazmalara görə, çariça Annanın əmri ilə Rusiyanın birinci Pyotrın zamanında işğal edilən Bakı, Dərbənd və Gilandan ordusunu geri çəkməsinin bir səbəbi Nadir şahın hədəsi idisə, digər səbəbi isə böyük fatehə olan sonsuz istəyi ilə bağlı olmuşdur. Lakin yüksək zadəganlar, imperiya cəlladları çariçanı tələsməməyi və bir qədər gözləməyi məsləhət görmüşlər. Bu o demək idi ki, Nadir şah Əfşarı aradan götürmək üçün xarici cəlladlar daxili qüvvələrlə birlikdə öz iyrənc məqsədlərini həyata keçirməyə çalışacaqlar. Belə də olur. 1747-ci il iyun ayının 17-də Nadir şah Əfşar qardaşı oğulları Əliqulu xanın əli ilə amansız sui- qəsdlə öldürülür. Bu əməl Nadir şahın Turanın sərhədlərinin genişləndirilməsi ideyasının qarşısını aldı. Nədicədə Nadir şahın qurduğu böyük Turan dövləti bir qədər sonra parşçalandı. Vəziyyəti qarışmasından istifadə edən Rusiya Azərbaycan torpaqları hesabına ərazisini bir qədər də genişləndirdi. Qacarlarla Rusiya arasında gedən müharibə ilə Azərbaycan Şimal və Cənub olmaqla iki yerə parçalandı. Gülüstan (1813) və Türkmənçay (1828) müqavilələrinə əsasən Azərbaycan Rusiya və Qacarlar arasında bölüşdürüldü: Şimali Azərbaycan Rusiyaya, Cənubi Azərbaycan isə qacarlara verildi. Rusiya Azərbaycanın şimalını işğal etməklə ciddi müstəmləkə və amansız işğal rejimi yaradaraq onu özünün əyalətlərindən birinə çevirməyə çalışırdı. Xanlıqla tədricən ləğv edilir və Rusiyanın üsil-idarəsi yaradılırdı. Gəncə, Qarabağ, Şəki, Bakı, Quba və Şamaxı xanlıqlarının ləğv edilməsinin ardınca Şəki və Lənkəran xanlıqlarında da xan üsuli-idarəsi ləğv edildi. Azərbaycanda mərkəzi şəhəri Şuşa olan "Müsəlman əyalətləri rəisliyi" yaradıldı. Keçmiş xanlıqlar və sultanlıqlar əyalətlərə və dairələrə çevrilmiş, 6 əyalət - Bakı, Quba, Şəki, Şirvan, Qarabağ və Talış, 2 dairə - Yelizavetpol və Car-Balakən, 2 distansiya - Qazax və Şəmşəddil təşkil edilmişdi. Əyalət və dairələrin də başında çar zabiti dururdu. Bu, komendant idarə-üsulu adlanırdı. Qafqazın baş komendantı tərəfindən təyin olunan həmin komendantların bəylərə torpaq bağışlamaq, yaxud geri almaq, həmçinin, digər siyasi-inzibati hüquqları var idi. Ümumiyyətlə, yerlərdəki komendantlar mütləq hakim hesab olunurdular. Onların təkcə ölüm hökmü vermək hüquqları yox idi. Əyalətlər xanlıqlar dövründə olduğu kimi, mahallara bölünürdü. Mahalların başında komendantların yerli bəylərdən təyin etdiyi mahal naibləri dururdular. Mahal naibləri vergiləri kəndlər arasında bölüşdürür, camaatı vergiləri vaxtında ödəməyə məcbur edir, kəndlilər arasında baş verən mübahisə və dava-dalaş doğuran məsələləri həll edirdilər. Kəndləri isə kəndxudalar idarə edirdilər. Onların hər birinin yanında bir neçə onbaşı və yasovul olurdu. Mahal naibləri və kəndxudalar dövlət xəzinəsindən maaş almırdılar. Onlar vergilərin bir qismini özlərinə götürür, yaxud da komendant onlara boş torpaq və həmin torpaqları becərmək üçün rəncbərlər bağışlayırdı. Komendant üsuli-idarəsi camaatı ağır istismara, zülmə və özbaşınalığa məruz qoyurdu. Həm komendantlar, həm də onların təyin etdikləri mahal naibləri vergi toplayarkən zorakılığa yol verir, camaatı soyurdular. Zaqafqaziyada yeganə azərbaycanlılar idi ki, zülmə və soyğunçuluğa qarşı etirazlarını bildiri, bəzən isə silahlı müqavimət göstərirdilər. Çar Rusiyası hər cür silahlara malik oduqlarından zülmə qarşı mübarizə qalxan Azərbayvcan əhalisini qəddarlıqla zəiflədirdi. Lakin tam şəkildə istəklərinə nail ola bilmirdilər.

İşğal dövründə Rusiyanın dəstəyi ilə bölgədə ermənilərin sayı artırılıb

Rusiyanın Qafqazı bütövlükdə işğal etməsi ilə əhalinin nəinki təriqətçi etiqadını, hətta etnik tərkibini də dəyişdi. Rusiyanın dəstəyi ilə bölgədə ermənilərin sayı artırıldı. Xaricdən kütləvi şəkildə Azərbaycan ərazilərinə ermənilərin köçürülməsi siyasəti həyata keçirildi. Böyük Britaniydan olan tədqiqatçı Corc Bornutian tərəfindən aparılmış tədqiqat təsdiq edir ki, Rusiya işğalından qabaq ermənilər Şərqi Ermənistanın bütün əhalisinin, təxminən, 20 faizini, müsəlmanlar isə 80 faizini təşkil edirdilər. Rusiya tərəfindən bölgə işğal etdikdən sonra indiki fars-molla rejiminin nəzarət etdikləri ərazilərdən və Osmanlı imperiyasından 57000 ermənini ərazilərdə yerləşdirdilər. 35000 azərbaycanlı isə Şərqi Ermənistanı tərk etdi. Ermənilər əsasən, xəzinəyə tabe olan torpaqlarda məskunlaşırdılar, lakin bəzi hallarda azərbaycanlıların torpaqlarını əllərindən almaqla onları öz yerlərindən didərgin salırdılar ki, bu da özündə etnik gərginlik potensialı daşıyırdı.

Corc Bornutian yazırdı ki, ermənilər Avropa köçkünləri deyildilər, onlar sadəcə olaraq, Yaxın Şərq mühitindən olan gəlmələr idilər. Erməni əhalisinin cəmləşdiyi ərazilər əsrlərlə azərbaycanlıların yaşadıqları Qarabağ idi. 1830-cu illərdəki Rusiya məlumatlarına görə, burada 35000 azərbaycanlıya 8000 erməni yaşayırmışdır. 1845-ci ildə Qarabağdakı vəziyyət haqqında məlumat verərkən, bir ordu zabiti rus məmurlarının ermənilər haqqındakı rəyini belə yekunlaşdırırdı: "Ermənilər Rusiya hökumətinə sadiqdirlər və sözsüz, bizə heç vaxt xəyanət etməzlər. Onlar dinc həyat sürürlər, ara-sıra təsadüf olunan mənfi halları nəzərə almasaq, quldurluqla işləri yoxdur: bütün ermənilərə xas olan naqis cəhətlərə, aldatmağa, tamaha və hər cür şübhəli işlərə qurşanmağa güclü meyil Qarabağ erməniləri üçün də səciyyəvidir".

Hər cür zorakılıqlara, qəddarlıqlara baxmayaraq Azərbaycan xalqı müstəqil olmaq, dövlətçiliyini qurmaq mübarizəsini davam etdirmişdir. Nəhayət, uzun mübarizədən sonra Azərbaycanın demokratik qüvvələri 1918-ci il mayın 28-də Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətini elan etdilər. Bununla da bütün Şərq və türk-İslam dünyasında ilk dəfə olaraq Azərbaycanda demokratik respublika quruluşu yaradıldı. Müsəlman Şərqində ilk demokratik respublikanı-Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətin yaratmaqla xalqımız sahib olduğu dövlətçilik ənənələrini bir daha təsdiq etdi. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti özündə demokratik dəyərləri, eləcə də Şərq mədəniyyətinin xüsusiyyətlərini birləşdirən bir dövlət və cəmiyyət nümunəsi idi.

Ardı Səh. 12

Nadir şahın hədəfi Rusiyanı Azərbaycana birləşdirmək olub

Yalnız Prezident İlham Əliyev müdrik siyasəti, fenomen sərkərdəlik məharətli ilə ilk dəfə olaraq işğal edilən əraziləri azad edib, ölkənin torpaq bütövlüyünü təmin etdi

Əvvəli Səh. 11

Azərbaycanın müstəqilliyinin bərpa olunması uğrunda istiqlal mübarizəsi

AXC cəmi 23 ay yaşamasına baxmayaraq, qısa müddətdə həyata keçirilən tədbirlər xalqımızın tarixində böyük iz buraxmışdır. Azərbaycanın milli ordusu yaradıldı. Azərbaycan dili dövlət dili elan edildi. Üçrəngli-göy, qırmızı, yaşıl bayrağımız yaradıldı. Türk-müsəlman şərqində ilk dəfə bizim ölkəmizdə qadınlara seçib-seçilmək hüququ verildi. Xalqımızın savadlanması üçün məktəblər, yaşlılar üçün savad kursları, türk olmayan xalqlar üçün türk dilli kurslar açıldı. Cümhuriyyət yaranan zaman təhsilli milli kadrlara böyük ehtiyacı var idi və bu ali təhsil müəssisəsinin açılmasını vacib hesab edirdi. Təbii ki, dövlət quruculuğu işlərində milli kadrların olması mühüm amillərdən biridir. 1919-cu ildə Bakı Universiteti yaradıldı və hazırda Bakı Dövlət Universiteti ən böyük ali təhsil ocaqlarımızdan biridir. AXC -nin parlamentinin ikinci iclasında işləyən qadınlar üçün xüsusi güzəştlərə baxıldı: qadın sağlamlığı üçün zərərli işlərdən kənar edilmə, doğuşdan əvvəl və doğuşdan sonra ödənilən məzuniyyət, ananın iş yerində uşaq müəssisələrinin təşkili, xəstəlik dövründə dərman və əmək haqqının müəssisə sahibinin hesabına ödənilməsi. Eyni zamanda, qadınlar üçün qısa müddətli müəllimlik kursları, peşə-ixtisas kurslarının açılması, uşaq bağçalarının sayının artırılması məsələləri öz həllini tapdı. Bütün bunlar hamısı qısa sürmüş müstəqillik zamanı əldə edilmiş uğurlar idi. Xalq Cümuhiriyyətinin qurucularından olan Məmməd Əmin Rəsulzadəni, Fətəli Xan Xoyskini, Əlimərdan bəy Topçubaşovu, Nəsib bəy Yusifbəylini, Həsən bəy Ağayevi, Məmmədhəsən Hacınskini və başqalarını böyük minnətdarlıq və ehtiram hissi ilə yad edirik. Onların parlaq həyatı, böyük fəaliyyəti və Azərbaycan xalqı qarşısında xidmətləri heç vaxt unudulmayacaqdır. 1920-ci il aprelin 27-də XI Qırmızı ordunun artıq Bakını ələ keçirmiş olduğu şəraitdə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Parlamentində hakimiyyəti bolşeviklərə təhvil vermək məsələsi müzakirə olunarkən qətiyyətlə bunun əleyhinə çıxmışdır. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin süqutundan sonra M.Ə.Rəsulzadə bolşeviklər tərəfindən həbs olundsada, sonrdan Stalinin göstərişi ilə azad edilmişdir. M.Ə.Rəsulzadə AXC qurucularından biri olmaqla yanaşı həm də yaıçı-publisist idi. Onun mühahcirət dövründə "Yeni Qafqasya" (1923), "Azəri Türk" (1928), "Odlu yurd" (1929), "Qurtuluş" (1934), "Müsavat bülleteni" (1936), "Azərbaycan" (1952) jurnallarını, "İstiqlal" (1932) qəzetini nəşr etdirmişdir. Rəsulzadə Ömrünün sonunadək Azərbaycanın müstəqilliyinin bərpa olunması uğrunda istiqlal mübarizəsini davam etdirmişdir. 1955-ci il, mart ayının 6-da Ankarada vəfat etmiş və həmin şəhərin Əsri qəbiristanında dəfn olunmuşdur.

Prezident İlham Əliyev son iki yüz ilin ən böyük fenomen lideridir

Azərbaycanda Xalq Cümhuriyyətinin yaranması XIX əsrin sonu və XX əsrin əvvəlindəki dövrdə Azərbaycanın ictimai-siyasi, ədəbi, fəlsəfi mühiti ilə bağlıdır. Demək olar ki, o zaman Azərbaycanda və onun ətrafında gedən proseslər həmin o mühitin məntiqi nəticəsi olmuşdur. Şübhəsiz ki, bunun üçün lazımi şərait yaranmışdır. Birinci Dünya müharibəsinin sona çatması, rus çarizminin süqutu, Rusiyada Oktyabr inqilabı və ondan sonra yaranmış gərgin vəziyyət, Moskva hakimiyyətinin Rusiyanın keçmiş ərazisinin hamısına lazımi qədər nəzarət edə bilməməsi, Cənubi Qafqazda, Zaqafqaziyada mövcud olan siyasi qüvvələrin hamısı birlikdə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaranması üçün əlverişli şərait təmin etmişdir. Amma eyni zamanda belə bir cümhuriyyəti yaratmaq üçün Azərbaycanın qabaqcıl insanları lazım idi. Bu gün biz məmnuniyyət hissi ilə qeyd edə bilərik ki, o zaman onlar artıq var idi, yetişmişdi. Azərbaycanda o dövrdə böyük bir ziyalı dəstəsi meydana gəlmişdi. Onların əksəriyyəti Moskvada, Peterburqda, Avropanın bir çox şəhərlərində yüksək təhsil almış, Avropa mədəniyyəti, dünya mədəniyyəti ilə yaxından tanış olan və bunları mənimsəmiş insanlar idilər. Onlar öz intellektual potensialı, öz xalqına, millətinə olan qayğısı, sədaqəti ilə Azərbaycanda XX əsrin əvvəlində gedən proseslərdə iştirak etmiş və birləşib Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətini yaratmışdılar. Biz o dövrdə Azərbaycan mədəniyyətinin, ədəbiyyatının, ictimai fikrinin inkişafında böyük xidmət göstərmiş insanları da nəzərə almalıyıq və onların - Azərbaycanın görkəmli mədəniyyət, incəsənət, ictimai xadimlərinin xidmətlərini də bu münasibətlə qeyd etməliyik. Əlibəy Hüseynzadə, Əhməd bəy Ağayev, Cəlil Məmmədquluzadə, Mirzə Ələkbər Sabir, Üzeyir Hacıbəyov və digərləri o illər yaratdıqları əsərlərlə xalqımızda milli şüurun oyanmasına, inkişaf etməsinə, milliliyin yüksəlməsinə böyük təsir göstərmişlər və böyük xidmətlər etmişlər. Onlar hamısı 1918-ci ildə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaranmasının əsasını demək olar ki, birlikdə təşkil etmişlər".

Ulu Öndərimiz Heydər Əliyevin ən layiqli siyasi varisi, ölkə Prezidenti İlham Əliyev Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin xalqımız və dövlətimiz üçün böyük əhəmiyyət daşıdığını hər zaman vurğulamış və müsəlman Şərqində ilk parlamentli respublikanın yaradılmasını böyük tarixi nailiyyət adlandırmışdır. Prezident İlham Əliyev Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin 100 illik yubileyi münasibətilə təşkil olunmuş rəsmi qəbulda Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin fəaliyyətini yüksək qiymətləndirmiş və onun 23 aylıq fəaliyyəti dövründə gördüyü işlərin, qəbul etdiyi qanunların AXC-nin çoxsaylı uğurlarından olduğunu söyləmişdir: "Əfsuslar olsun ki, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin ömrü uzun olmadı, 23 aydan sonra respublika süqut etdi. Bu, bizim böyük faciəmizdir. Mən tam əminəm ki, əgər 1920-ci ildə müstəqillik əldən verilməsəydi, bu gün Azərbaycan dünyanın ən zəngin və ən inkişaf etmiş ölkələrinin sırasında ola bilərdi. Çünki bizim təbii ehtiyatlarımız, coğrafi yerləşməyimiz imkan verirdi ki, bu təbii resurslardan biz səmərəli şəkildə istifadə edək".

Azərbaycan tarixinin müəyyən dövrlərində çətinliklərlə, ağır, üzücü problemlərlə üzləşsə də, Dahi Liderimiz Heydər Əliyevin əsasını qoyduğu müdrik siyasətlə bütün çətinlikləri aradan qaldırmağı bacardı. Son iki yüz ilin ən fenomen lideri, Fateh Sərkərdə İlham Əliyevin böyük diplomatik bacarığı, fenomen sərkərdəlik məharəti ilə Azərbaycanı dünyanın ən qüdrətli dövlətlərindən birinə çevirdi. Onun uğurlarının ən uca zirvəsi isə 30 il erməni işğalı altında olmuş torpaqlarımızın azadlığına qovuşmasına nail olması olub. Hərbi qələbənin müəllifi olan Prezident İlham Əliyev həm də sülhün banisidir. Vaşinqtonda keçirilən iki və üçtərəfli görüşlər, imzalanan sənədlər bölgəyə daimi və davamlı sülhün gəldiyini deməyə əsas verir.

İLHAM ƏLİYEV

Gənclərin ev sahibi olmaq şansı: real vəziyyət və çıxış yolları

"Hazırda Azərbaycanda gənclərin mənzil probleminin həlli istiqamətində dövlət tərəfindən bir sıra layihələr həyata keçirilir". Bunu daşınmaz əmlak üzrə ekspert Ramil Osmanlı SİA-ya açıqlamasında bildirib.

Onun sözlərinə görə, bu layihələrə güzəştli ipoteka kreditlərinin verilməsi, Mənzil İnşaatı Dövlət Agentliyi (MİDA) xətti ilə ucuz mənzillərin ictimaiyyətə təqdim olunması, eləcə də müəyyən sosial kateqoriyadan olan şəxslərin mənzil-məişət şəraitinin yaxşılaşdırılması istiqamətində tədbirlər daxildir: "2020-ci ildən etibarən satmaq öhdəliyi ilə mənzillərin kirayə əsasında təqdim olunması layihəsi də İpoteka və Kredit Zəmanət Fondu tərəfindən icra edilir və bu da əhalinin müəyyən hissəsinin mənzilə çıxışını təmin edir".

Ramil Osmanlı qeyd edib ki, bu layihələr çərçivəsində gənclərin böyük əksəriyyətinin deyil, yalnız müəyyən bir hissəsinin mənzil problemi həll olunur: "Layihələrin daha da genişləndirilməsi və bütün gənclər üçün əlçatan olması məsələsi kompleks yanaşma tələb edir. Bunun üçün həm mövcud bazar konjunkturasını, həm dövlətin maliyyə imkanlarını, həm də sosial tələbatı nəzərə almaq lazımdır".

Ekspertin fikrincə, təkcə ipoteka kreditlərinə ayrılan 450-500 milyon manat həcmində vəsait belə, mənzil bazarında ciddi qiymət dəyişikliklərinə səbəb ola bilər: "Halbuki bu vəsait ümumi mənzil bazarının təxminən 10 faizinə belə təsir etmir. Buna görə də dövlət, daşınmaz əmlak bazarındakı qiymət sabitliyini qorumaq üçün ehtiyatlı və balanslı addımlar atmaqda maraqlıdır".

Ramil Osmanlı əlavə edib ki, mənzilə olan yüksək tələbat fonunda bu sahədə geniş miqyaslı həll yollarının tapılması üçün özəl kommersiya banklarının da prosesə cəlb olunması zəruridir: "Amma açıq deyim ki, bu gün üçün Azərbaycanda gənclərin mənzil problemini tam əhatə edəcək miqyasda bir layihənin hazırlanması real görünmür. Bunun üçün geniş ictimai və ekspert müzakirələri aparıldıqdan sonra konkret qərarların qəbul olunması mümkündür".

Fatimə Əliyeva

Xəzəri belə görmək istərəm...

Bu, lap çoxdankı arzumdur, Xəzərin sahilində gəzmək istərəm. O sahildə ki, Xəzərin suları ilə aramda hər hansı bir hasar, maneə olmasın. Kilometrlərlə uzansın bu sahil. Xəzərlə məni heç nə ayırmasın. Mən Xəzəri görüm, onun dalğalarını hiss edim. Sularının sahilə çırpılmasına tamaşa edim. Suların sahili yumasını, özütək pak etməyə mücadiləsini görmək istərəm...

Nə qədər axtarıram, bu sahili tapa bilmirəm. Hara gedirəmsə, Xəzərlə aramda bir sədd, bir maneə var... Bəzən beton lövhələr, bəzən dəmir barmaqlıqlar... Sanki Xəzər cinayət törətmiş, dəmir barmaqlıqlar arasına salınmışdır. Sanki Xəzər o qədər qorxuncdur ki, beton lövhələrlə qarşısı alınmış, insanlara təhlükə yaratmaması üçün ciddi tədbir görülmüşdür.

Xəzər sahilində gəzmək istərəm... Onun neft qoxusu verən sularının ətrini ciyərimə çəkmək istərəm. Bizdən küsüb metrlərlə məsafədə geri çəkilən sularının ətrini...

Sahilində gəzmək, insanların heç olmasa bircə dəfə ona xoş münasibətinin şahidi olmaq istərəm. İstərəm ki, Xəzəri çirkabsız, təmiz görəm. İstərəm ki, onun qumlu sahillərində-çimərlikləri zəbt edən onlarla obyektlərin tək bir gün o sahilləri tərk etdiyini görə biləm. Xəzərin əsl bir dəniz olduğunu, sahillərinin özünə və hər kəsə eyni dərəcədə məxsus olduğunu bircə dəfə görmək istəyirəm...

Görmək istəyərəm ki, hər kəs bu geniş və gözəl sahildə xoşbəxtcəsinə gəzişir. Uşaqların əlindən tutmuş atalar, analar, babalar, nənələr... Yaşlı insanlar... Xəzərin əhd-peymanlığın şahidi olan dalğalarının gənc sevgililərin ayaqlarına çırpıldığını görmək istəyərəm.

Tək bircə metrlik boş Xəzər sahili görmək istəyərəm ki, insan yorğunluq hiss edəndə, hər hansı bir problemlə bağlı bağrı çatlamaq üzrə olanda ona pənah aparsın, dalğalarla, sularla dərdini bölüşə bilsin...

Dünyanın ən gözəl dənizi, Xəzər... Sərvət ətirli, qara qızıl qoxulu doğma Xəzər. Bəzən "nə var o neft qoxuyan sahillərdə",- deyənlər də var... Lakin bunu söyləmək böyük qəbahət və günahdır. Tanrının bizə ərməğanına üz çevirməkdir.

12 avqust Xəzər Dənizinin Ətraf Mühitinin Mühafizəsi Günüdür. 2006-cı ilin məhz bu günündə Xəzər dənizinin ətraf mühitinin mühafizəsi haqqında Çərçivə Konvensiyasının qüvvəyə minməsindən sonra hər il avqustun 12-si Xəzər Günü kimi qeyd olunur. Xəzərin günündə onun açıq sahillərində gəzmək, göz yaşı kimi dumduru sularının pıçıltısını dinləmək, dalğalarının zümzüməsinə qulaq asmaq istəyərəm. Bu suların qoyun açdığı minlərlə canlının təhlükəsiz həyatını seyr etmək, onların qorxusuz, heç nədən çəkinmədən atılıb-düşməsinə tamaşa etmək istəyərəm. İstəyərəm ki, burada bircə canlı belə bizim kobudluğumuz, onlar üçün yaratdığımız təhlükələr üzərindən həyatını itirməsin. İstəmərəm ki, onun möhtəşəm, lakin biz insanların bir qarışını belə boş qoymadığımız sahilində istirahət edərkən bir ədəd butulkanı, sellofan paketi əlimizdən yerə tullamayaq. Və bu dənizə heç kim heç nə axıtmasın. Axı bu tullantılar, axıntılar mavigözlü Xəzərin büllur sularının göz yaşı rəngində olmasına əngəl yaradır. Onun dalğalarında görünən tullantılar bu gözəlliyin üzərindən xətt çəkir. Bu tullantılar Xəzərin çoxsaylı canlı aləminin məhv olmasına, onların kökünün kəsilməsinə səbəb yaradır...

Bütün bu səbəblərdən də Xəzəri tərtəmiz görmək istəyərəm. Qoy o, gözəlliyi ilə valeh etsin. Qoy ağuşuna aldığı canlıların evini tərtəmiz görsün. Axı bu Xəzərin də, onun canlılarının da haqqıdır.

Bəzən Xəzərə yaxın ərazidən avtomobillə ötəndə nə qədər boylanırsan ki, dənizi görəsən, lakin görə bilmirsən. Bax, bu dənizə yaxın yollardan Xəzəri görmək istərəm. Xəzərin qarşısını kəsən çoxsaylı binalar, obyektlər, tikililər nə üçün onu görünməyə qoymamlıdır axı? Bina tikmək üçün yer tapılmırdı məgər bu böyüklükdə şəhərdə?..

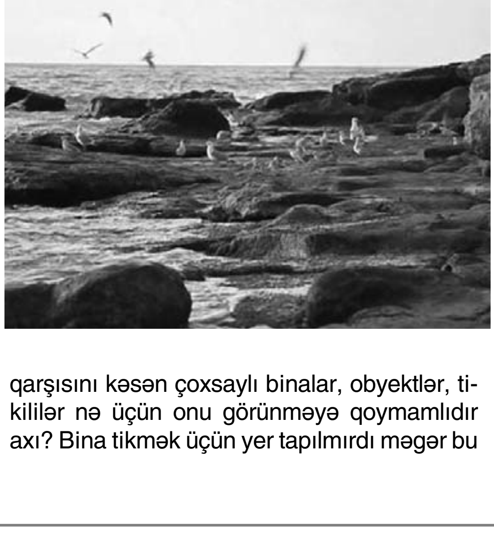

Hansından danışasan, hansını deyəsən ki, Xəzərin xilasına bir damla kömək gücündə ola bilsin?..

***

Avropa və Asiyanın kəsişməsində yerləşən, Yer kürəsinin ən böyük axmayan göləndən, dibində okean tipli yer qatı yerləşdiyinə və dəniz ölçülərinə malik olduğuna görə dəniz adlanan, dünyanın okeana çıxışı olmayan ən böyük su hövzəsindən və dünya göl sularının 44%-ni təşkil edən Xəzərdən, bu dənizdə görmək istədiklərimdən danışdım.

Uzunluğu təqribən 1200 km, maksimal eni 466 km, minimum eni isə 204 km, sahil xəttinin uzunluğu təqribən 6380 km olan Xəzər dənizindən danışdım. Və əsas məsələ, Xəzərin 825 km-i ölkəmizin payına düşür. Bax, söhbətimin məğzi məhz elə bu 825 kilometr idi. Burada görmək istədiklərimi sadaladım. Bu qədər uzun məsafədə Xəzəri görünməz edənlərdən, sahili oğurlanan Xəzərdən söhbət açdım.

Kaş ki, nə vaxtsa Xəzərin sahillərini təmizlənmiş, əsl dəniz sahili necə olarsa, elə görə bilək. Bu dənizin özünü də, sahilini də zəbt edən insanların əslində ona nə qədər yaxınlaşa bilməsini bilincəyə qədər Xəzərdən danışmaq istərəm.

***

Hə, az qala unutmuşdum. Həm də başqa dənizlərin sahilində gəzərkən Xəzərin sahilləri daha qəribə, daha dözülməz gəlir insana. Məsələn, Qara dənizin sahillərində gəzərkən Xəzəri düşünürdüm, ona acıyır, halına kədərlənirdim. Qara dənizin əhatə etdiyi şəhərdən avtomobillə keçərkən, buradan açıq-aydın görünən dənizi seyr edərkən Xəzəri daha çox düşünürdüm. Onun suları ilə mavi səmanın bir-birinə təmasını heyranlıqla izləyəndə, Xəzəri də bir gün belə izləməyi həm düşünür, həm arzulayırdım.

Qara dənizin beton maneəsiz, dəmir barmaqlıqsız sahillərində gəzərkən "Xəzərin bundan nəyi əskikdir",- deyə düşünürdüm. Dalğaları sahilə çırpdıqca, Xəzər də dalğalı bir dənizdir, deyirdim. Lakin onun dalğalarının nə üçün sahildə bizə deyil, betonlara çırpıldığını da kədərlə düşünürdüm. Xəzərin Qara dənizdən nəyi əskikdir ki?.. Nə üçün onun nəsibi olanlar Xəzərin də nəsibi deyil? Axı Xəzər gözəllikdə ondan geri qalmır, sərvətdə isə ondan üstündür...

Gözəl Xəzər, səndə görmək arzusunda olduqlarımı görmək diləyi ilə, salamat qal. Görmək istədiklərimizi bir gün görmək ümidi ilə...

Mətanət Məmmədova

“Əgər bir milyon dollarınız olsa, ilk nə edərsiniz?”

Hər kəsin həyatında elə bir məqam olur ki, böyük bir maliyyə vəsaiti əldə etsə, ilk nə edəcəyini düşünür. Bəziləri xəyallarındakı evi almağı, bəziləri öz biznesini qurmağı, digərləri isə dünyanı gəzib görməyi arzulayır. Bir milyon dollar kimi böyük bir məbləğ isə bu arzuları gerçəkləşdirmək üçün kifayət qədər imkan yaradır. Maraqlıdır, insanlarımız bu cür sərvətə sahib olsalar, ilk olaraq hansı addımı atarlar? SİA bu mövzu ilə bağlı şəhər sakinləri arasında sorğu edib.

Şəhər sakini İsfahan Əhmədov: ”Əlimə belə böyük məbləğ keçsə, ilk olaraq özüm və ailəm üçün lazım olan bütün ehtiyacları qarşılayaram. Bundan sonra isə düşünmədən başqalarına kömək edərdim. Xüsusən də kimsəsizlərə əl tutar, onların yaşayış şəraitini yaxşılaşdırmaq üçün lazım olan hər şeyi alardım. Düşünürəm ki, imkanlı insanın vəzifəsi təkcə öz rifahını təmin etmək deyil, eyni zamanda yardıma ehtiyacı olanlara dəstək olmaqdır.”

Şəhər sakini Nizami Tağısoy: ”Əgər bu qədər pulum olsaydı, ilk işim dünyada ən dəyərli kitabları toplamaq olardı. Onları Azərbaycana gətirər, ana dilimizə tərcümə etdirərdim. Bu kitabları gənclərə təqdim edərdim ki, oxusunlar, maariflənib dünyagörüşlərini genişləndirsinlər. Çünki bilirəm ki, bir xalqın inkişafı təhsildən və elmdən keçir.”

Şəhər sakini Mələk Yusifova: ”Bir milyon dollarım olsaydı, təbii ki, ilk növbədə hər kəs kimi mən də öz şəxsi ehtiyaclarımı qarşılayardım. Qalan vəsaiti isə ehtiyacı olan insanlara, xüsusən də uşaqlar evinə bağışlayardım. Onların qida, geyim kimi əsas tələbatlarını ödəmək üçün əlimdən gələni edərdim. Hazırda yay aylarıdır, yəqin ki, əlavə olaraq küçə heyvanlarına da su və yemək təmin edərdim. Əgər imkan olsa, dünya turuna çıxmaq da istərdim.”

Şəhər sakini Sima Səmədova: ”Əgər əlimə belə bir məbləğ düşsəydi, düşünmədən ehtiyacı olan insanlara yardım edərdim. Özüm üçün isə heç nə etməzdim, çünki artıq müəyyən yaşa çatmışam və bu pulu gələcəyi qarşıda olan gənclərə, kimsəsiz uşaqlara, eləcə də yeni ailə qurmuş, lakin maddi imkanı olmayan ailələrə sərf edərdim. Bundan başqa, qocalar evinə də dəstək verib onların rahatlığı üçün lazım olan hər şeyi təmin edərdim.”

Şəhər sakini Sərxan Cəlalov: ”Bir milyon dollarım olsa, ilk növbədə şəxsi borclarımı ödəyərdim. Daha sonra isə ölkədə iş yerləri yaratmaq üçün sərmayə qoyardım. Beləliklə, işsiz insanlara iş imkanı yaradıb onların öz əməkhaqqı ilə dolanmalarına şərait qurardım. Məncə, insanın ən böyük yardımı başqasına öz çörəyini qazanmaq üçün şərait yaratmaqdır.”

Şəhər sakini Fuad Məmmədov: ”Düzünü desəm, belə bir hadisənin baş verəcəyinə inanmıram. Amma təsadüfən belə bir məbləğ mənim əlimə keçsəydi, ilk olaraq öz yaşayış şəraitimi yaxşılaşdırardım. Sonra isə imkanı daxilində müxtəlif yardım layihələrinə qoşular, xüsusən də uşaq evləri və qocalar evlərinə kömək edərdim. Mənim üçün ən vacib məsələ yardıma ehtiyacı olanların gündəlik tələbatını təmin etməkdir.”

Şəhər sakini Mirzəağa Məmmədli: ”Bir milyon dollarım olsa, ilk olaraq ölkəm üçün faydalı işlər görərdim. Hazırda informasiya müharibəsi gedir və mən çalışardım ki, bacarıqlı ziyalılarımıza, jurnalistlərimizə, sənət adamlarımıza maddi dəstək verim. Onlar Azərbaycanı xaricdə tanıtsınlar, dünya ictimaiyyətinə ölkəmizin mədəniyyətini, tarixini, dəyərlərini göstərsinlər. Bu iş təkcə dövlətin deyil, həm də xalqın üzərinə düşür. Mən inanıram ki, yaradıcı gənclərə şərait yaradılsa, Azərbaycan dünyada daha çox tanınar.”

Tələbə Nəsimi Tağızadə: ”Bir milyon dollarım olsa, onun böyük hissəsini xeyriyyə cəmiyyətlərinə və təhsillə bağlı layihələrə sərf edərdim. Qalan hissəsini isə investisiyalara yönəldərdim ki, həm özüm, həm də ailəm üçün davamlı bir gəlir mənbəyi yaransın. Məncə, həm xeyriyyəçilik, həm də düzgün maliyyə idarəçiliyi gələcək üçün ən doğru yoldur.”

Günel Fərzəliyeva

FELYETON

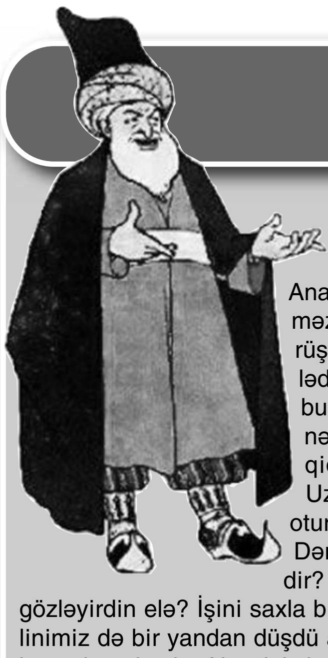

O iynəni bəri gətir...

Yaxın qohumlardan biri nağıl edir ki, uşaqlarla birlikdə kəndə getmişdik. Anam bizimlə hal-xoş edər-etməz, nəvələri ilə görüşər-görüşməz gəlini Südabəni səslədi ki, ay gəlin, o iynə-sapı bura gətir. Dedim, ay ana, nə edirsən iynə-sapı bu dəqiqə? Nəyinə lazımdır? Uzaq yol gəlmişik, bir gəl, otur, görək nə var-nə yox. Dərdimiz nədir, odumuz nədir? İş həmişə var da, bizi gözləyirdin elə? İşini saxla biz gedəndən sonraya. Gəlinimiz də bir yandan düşdü anamın üstünə ki, ay ana, bir səbir elə də. Nə olub ki, səni qovalayan var? Nə edəcəksən, edərsən də, bir qızından, nəvələrindən doy, ondan sonra.

Arvad nə ağ dindi, nə qara. Başını saldı aşağı, yaxşı, nə deyirəm, siz deyən olsun, dedi. Lakin görürəm ey, bu arvad heç rahat deyil. Anama bələd olduğum üçün üstünü çox vurmadım. Bilirdim ki, o, bir işi olanda və ya yarımçıq qalanda tamam etməyənə qədər narahat olur.

Öz-özümə dedim, əşi, bu arvad yaşlandı da xasiyyətindən əl çəkmədi ey. İlin bir başı gəlmişik, gəlib bizimlə oturmaqdan, nəvələri ilə söhbətləşməkdən, durub iynə-sap axtarır. Elə il boyu işdir də, görürsən.

Nə isə, arvadı bir təhər ki, fikrindən vaz keçirib, əyləşdirdik yanımızda. Söhbətləşdik, dedik-güldük. Qonşu Həsənin oğlunun inəyi, dananı satıb şəhərə köçməsindən danışdıq. O biri qonşu Həsənxanın oğlunun ataanasını evin altında illərdir, tək qoyub Rusiyada yaşamasından söhbət etdik. Sağ tərəfdəki qonşunun gözünün ağı-qarası bircə balasının atasının yasına gəlib çıxa bilmədiyini nağıl etdi anam. Sol tərəfdəki qonşunun qızının qayınana ilə bir yerdə yaşamaq istəmədiyi üçün boşanıb gəlib atasının evində oturduğunu da danışdı anam.

Kənddə kəndlik qalmadığından söhbət etdik. Əvvəlki kənd hara, bugünkü hara, dedi anam: kəndin dadını qaçırıblar. Qapıların çoxu qıfıllıdır, yaydan-yaya gələn ola, ya olmaya. Nə təndirə, nə samovara od salan var. Kəndlinin əkib-biçdiyinə alverçilər elə qiymət qoyur ki, sata bilmirlər. Qalır əlində, xarab olur. Deyir, ta niyə əkim ki?.. Məcbur qalıb o da şəhərli kimi gedib bazardan alıb gətirir. Ta bu, kənddə yaşamaq olmadı ki...

Nə isə, anamla gecə yarıyadək aranı dağa, dağı arana gətirdik. Xeyli söhbət etdik, ötənləri xatırladıq. Nə vaxt yuxuya dalmışıq, xəbərimiz olmayıb.

Səhər-o baş yerimdə qurcalananda, gördüm ki, anam oturub, eynəyini də taxıb gözünə, tikiş tikir. Başladım deyinməyə ki, ay ana, nə edirsən, qoy bir səhərin gözü açılsın da. Gün qurtardı məgər? Özünə nə üçün zülm edirsən, köməkli edərdik də.

Anam:

-Ay bala, dünəndən elə bil iynə üzərində oturmuşam, dedim, bu qızın niyə bir iynə-sapı yox idi ki, bu uşaqlar əyin-başı belə cırıq-cırıq şəhərdən kəndə gəlib çıxıblar?

Anam belə deyəndə dik atıldım. Nə görsəm yaxşıdır? Anam oğlumla qızımın şalvarındakı yarıqları tikib qoyub bir kənara. Qızımın da ”kropunun” ətəyinə özünün köhnə gecəliyindən bir parça kəsib, əlindəcə deyinə-deyinə tikir: ah, qızım, mən səni belə öyrətmişəm? Qadının əlində iynəsi-sapı olar, uşağın-böyüyün cırılanını-yırtılanını tikər. Bu nədir, uşaqların dizi-budu, o yekəlikdə qızın qarnı-başı bayırda qalıb.

Bilmədim gülüm, yoxsa səhər-səhər hirsimdən ağlayım. Dedim, ay zalımın qızı, onlar yırtılmayıb ey, şalvarlardakı cırıq deyil, yarıqdır, dəbdir. Qızın köynəyini niyə o hala qoymursan, durub dünyanı dağıdacaq. Göbəyi açıq köynəklər dəbdir ey, qısalığı ondandır. Mən belə deyəndə arvad eynəyin altından mənə tərs-tərs baxdı, baxdı, bircə kəlmə onu dedi ki, kül sənin kimi ananın başına...

Mətanət Məmmədova

Oyuncaqlar uşaqların xarakterini formalaşdırır

Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyi

Yazı Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyinin maliyyə dəstəyi ilə "uşaq və gənclərin fiziki və mənəvi inkişafı" istiqaməti çərçivəsində hazırlanıb

Oyuncaq uşaqların ən sevimli əyləncəsidir. Onlar saatlarla oyuncaqlarla vaxt keçirir, təmasda olur, sanki oyuncaqların "xarakterinə" uyğun olaraq öz kiçik dünyalarını qururlar. Bütün bunları kənardan müşahidə edən böyüklər isə onların bu əyləncələrini, hərəkətlərini, oyuncaqlarına qarşı münasibətlərini sadəcə təbəssümlə qarşılayır. Bu təbəssüm bizi uşaqlarımız üçün yeni oyuncaqlar almağa da həvəsləndirir. Biz oyuncaqları aldıqca, həm də bol-bol aldıqca, onlara tələbat da artır. İstehsalçı daha hansı, nə cür oyuncaqlarla uşaqların diqqətini cəlb etməyi düşünür və nəticədə gündən-günə bu sahədə yeniliklərlə qarşılaşırıq. Qarşılaşdıqca isə fərqinə varmadan bütün növ oyuncaqlardan balacalarda olmasını istəyir, alır, alırıq. İstehsalçı qazanır, bəs istehlakçı? Bu barədə düşünürükmü?

Oyuncaq həm də tərbiyəedəndir

Əminliklə söyləmək olar ki, oyuncaqlar uşaqların xarakterini formalaşdırır, həm yaxşı, həm pis mənada. Zaman-zaman bunu uşaqlarda müşahidə edirik. Hətta ailədə qız uşaqları böyük, oğlan uşağı kiçik olanda belə qızların gəlinciklərlə oynaması, bəzən oğlan uşağının da onlarla birgə bu oyuncaqlarla əylənməsi onun sakit, yumşaq təbiətli olması ilə nəticələnir. Oğlanın oyuncaq maşını qızların gəlinciyini gəzdirmək, onu bağçaya, məktəbə aparıb-gətirmək üçün istifadə edildikcə, qız və oğlan övladlar arasında birgə yaşamaq, paylaşmaq, qayğı kimi hisslər formalaşır. Bu, məsələnin bir tərəfi.

Digər bir fakta nəzər salaq. Uşaqlar üçün aldığımız quraşdırma oyuncaqlar onların beyinlərinin inkişafı üçün əhəmiyyətli olmaqla yanaşı, həm də bacı-qardaş arasında birgə oyun oynamaqla nəticələnir. Beləliklə də bu, onların yaddaşına hopur və uşaqlar birgə qurmaq, yaratmaq, həmçinin paylaşmaq ruhunda tərbiyə olunurlar.

Qız uşaqlarına aldığımız gəlinciklərin görünüşü, geyimi, saç quruluşu bu uşaqların xarakterinə yansıyır. Zaman-zaman görürük ki, uşaqlar özlərini onlara bənzətməyə çalışır. Analarından onlar kimi geyinməyi, saçlarının gəlinciklərinin saçı kimi hörülməsini və yaxud da açıq saxlanmasını, qısa, uzun olmasını istəyirlər.

Aldığımız maşın, tapança ilə oğlan uşaqlarının oynamalarını kənardan müşahidə etdikdə görmək olur ki, onlar hər növ maşınla onun xüsusiyyətinə uyğun davranmağa çalışırlar. Məsələn, uşaqlar yük, kiçik minik maşınları ilə oyuncaq tanklarını sürərkən eyni səs çıxarmırlar. Tank sürəndə daha ucadan, əzmli səs, yük və minik maşınlarını sürəndə isə tamamilə başqa səs çıxarırlar. Deməli, oyuncaq həm də uşağın ayrı-ayrı əşyalara münasibətini formalaşdırır.

Sadaladığımız uşaq oyuncaqlarının çox az hissəsidir. Digər oyuncaqlar da var ki, uşaqlar onlarla evcik qurur, oynayır, bu oyuncaqların nə üçün istifadəsini valideynləri, yaxınları tərəfindən öyrənməklə onları müvafiq şəkildə oynadır və oynatmaqla da nələrsə öyrənirlər. Övladlarımız üçün oyuncaq seçərkən bütün bunları düşünüb uşağın yaşını da nəzərə almaq, elə oyuncaqlar seçmək lazımdır ki, onların böyüməsində əhəmiyyəti olsun.

Oyuncaq seçimində bəzən yanılırıq

Yanılırıq, həm də çox yanılırıq. Bu, o qədər əhəmiyyətli məsələdir ki, oyuncaq seçərkən, alarkən, necə deyərlər, min ölçüb, bir biçmək lazımdır. Çünki hər bir oyuncağı uşaqlara almaq olmaz. Ən birinci, bir xeyli vəsait xərclədiyimiz oyuncaqların keyfiyyətinə fikir verilməlidir. Daha sonra isə onun uşaqlarımıza necə təsir etməsi haqqında düşünməliyik. İndi istehsalçılar hər gün məhsulları arasına yeniliklər əlavə edir. Daha nə istehsal edim, maraqlı, cəlbedici olsun,- deyə düşünür və elə oyuncaqlar istehsal edib bazarlara çıxarırlar ki, bunlar uşaqların psixologiyasını məhv etmək gücünə malik olur. Hansısa vəhşi heyvanın qorxunc görüntüsü və səsi əks olunan oyuncaqlar, çox pis təsir bağışlayan gəlinciklər, təbii ki, uşaqları zaman-zaman psixoloji gərginliklə üz-üzə qoyur. Lakin biz bunu hiss etmirik.

Yaxın qohumlardan birində qonaq olarkən bir hadisənin şahidi oldum. 2-3 yaşında olan uşaq ağlayır, ana gətirib oyuncaqları tökür qarşısına ki, uşaq onlarla başını qatsın. Bu dəfə uşaq daha çox ağlamağa başlayır. Ana hirslənir. Uşaqdan nə istədiyini soruşur. Sanki bu hələ cümlə qurmağı bacarmayan uşaq dil açıb nə istədiyini anasına anladacaqmış... Nə isə, ana hirslənir, uşaq ağlayır. Məsələyə qarışmalı oldum. Uşaqla oynamağa başladım. Oyuncaqları bir-bir ona təqdim edərkən gördüm ki, bu uşaq gəlinciklərdən birini ona tərəf uzatdıqda daha möhkəm ağlamağa başladı. Hiss etdim ki, uşaq həmin gəlincikdən qorxur. Onu gizlətdim, oyuna davam etdik. Bir az sonra uşağın qəhqəhəsi otaqla bir idi.

Sonra uşağın anasına məsləhət bildim ki, həmin oyuncağı, ümumiyyətlə, bir daha ona göstərməsin və ona oxşar oyuncağı əsla almasın. Həm də məsləhət bildim ki, oyuncaq seçimində diqqətli olsun. Çünki uşaqlar oyuncaqlarla oynaya-oynaya böyüyürlər. Onlarda oyuncaqlar xarakterlər formalaşdırır. Uşaqlarda aqressiyalar, qışqırmalar, əsəbilik, qəddarlıq, kobudluq-hamısı oyuncaqların onlarda zamanla yaratdığı xarakterlərdir.

İndi mağazalarda oyuncaqlar var ki, əsla alınmamalıdır. Çünki onlara baxanda böyük adam qorxur. Bəs uşaq necə, qorxmaz? Həmin oyuncaqlar nəinki alınmalı, valideynlər onların istehsalçılarını günahlandırmalı, onlardan hesabat istəməlidirlər. Bir sözlə, oyuncaq seçimi hazırda ən həssas məsələdir. Doğru seçilməyən oyuncaq uşaqlarımızın əyləncəsinə yox, onların psixologiyasına zərbəyə çevrilir.

Cizgi filmlərinin oyuncaq seçimində rolu

Valideynlər var ki, uşağı sakitləşdirmək, necə deyərlər, başından edib çoxseriyalı filmlərə baxmaq, ev işləri ilə məşğul olmaq üçün televizoru açıb cizgi filmləri nümayiş etdirən kanalları tapır və uşağı qoyur onun önünə ki, səsi çıxmasın. Uşaqsa saatlarla həmin cizgi filmlərinə baxmalı olur. Elə buradaca da onun xarakteri formalaşmağa başlayır.

Biz tez-tez uşaqlar arasında oyuncaqlarla, bacı-qardaşları ilə kobud şəkildə rəftar edənlərə rast gəlirik. Sonra bağça müəllimi həmin uşağın yoldaşlarına qarşı kobud davranması barədə bizə məlumat verir. Biz nə edirik, onu bir az danlayırıq, bitir. Daha sonra isə övladımız məktəbə-birinci sinfə yollanır. Yenə sinif müəllimi onun uşaqlarla düzgün rəftar etmədiyini söyləyir. Düşünürük ki, bu uşağın xarakteri belədir də. Yenə də başlayırıq onu danlamağa. Lakin düşünmürük ki, axı bu uşaq nə üçün belə olub. Düşünmürük ki, bu uşağı bu vəziyyətə biz özümüz gətirib çıxarmışıq. Ona yaşına, anlayışına uy-

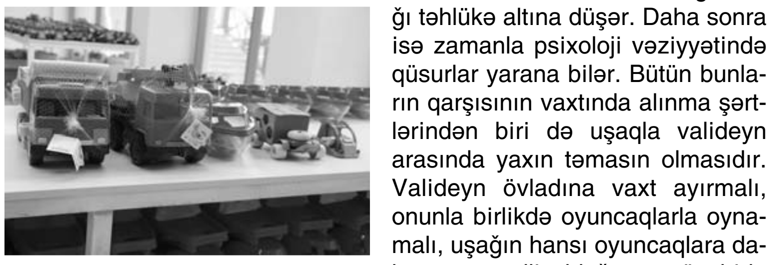

ğun olmayan cizgi filmləri təqdim etməklə, uşağın psixologiyasını tar-mar etmişik.

Bunları dərk etmədiyimiz üçün artıq uşaqlarımız oyuncaqlarını da özləri seçirlər. Cizgi filmlərindəki oxşamaq istədikləri qəhrəmanların oyuncaqlarını almağımızı istəyirlər. Bu dəfə biz yenə onların məhvinə doğru yenidən yola çıxırıq və həmin oyuncaqları alırıq. Beləliklə, cizgi filmlərinə baxdıqları zaman övladlarımızın alt şüuruna yerləşmiş mənfi obrazların oyuncaqlarını onların əllərinə verməklə tamamilə ona bənzəməsinə şərait yaradırıq.

Bu cür uşaqların evdə, bağçada, məktəbdə, həyətdə yaşıdları arasında aqressiv hərəkətləri hələ də bizə çatmır ki, çatmır. Lakin o, böyüyür. Həm də qəddarlıqla, kobudluqla. Biz də baxırıq ki, uşağımız artıq böyük oğlandır. Lakin hər gün yaşıdları ilə dalaşır, gəlir, hər gün ondan gileylər, şikayətlər gəlir. Biz nə deyirik: bu, uşaqlıqdan belədir bax. Başlayırıq yenə onu danlamağa. Lakin danlanmalı uşaq deyil. Biz valideynlərik. Onun bu cür xaraktera malik olmasında günahkar bizik. Bunun üçün özümüzü danlamalı, günahkar hesab etməliyik, növbəti dəfə belə səhvlərə yol verməmək üçün...

Bu gün əyləndirən oyuncaqlar sabahın faciəsi ola bilər

Bunu bir daha unutmamalıyıq ki, bu gün düşünmədən, götür-qoy etmədən, övladımızın psixoloji vəziyyətini, yaşını, dərketmə qabiliyyətini fikirləşmədən aldığımız oyuncaqlar sabah onların da, bizim də faciəmiz ola bilər.

Birincisi, uşaqlara çox oyuncaq almaq ümumiyyətlə, düzgün deyil. Bunu bir valideyn kimi dərk edib qohumlara, yaxınlara da demək lazımdır ki, mənim uşağıma çox oyuncaq almayın. Çox oyuncaq uşağın fikrini haçalayır. O, bilmir ki, əyləncəsini hansı şəkildə qursun. Oyuncaqlar arasında seçim edərkən beyni yorulur, onları bir-birinə qarışdırır. Bəzən hirslənir, lakin biz bunu kənardan görə bilmirik. Daha doğrusu, çox halda görməyə vaxt tapa bilmirik.

Uşaqlarımıza oyuncaq seçərkən onlara sadə, anlamlı, keyfiyyətli oyuncaqlar alınmalıdır. Əks təqdirdə, ən birincisi onların sağlamlığı təhlükə altına düşər. Daha sonra isə zamanla psixoloji vəziyyətində qüsurlar yarana bilər. Bütün bunların qarşısının vaxtında alınma şərtlərindən biri də uşaqla valideyn arasında yaxın təması olmasıdır. Valideyn övladına vaxt ayırmalı, onunla birlikdə oyuncaqlarla oynamalı, uşağın hansı oyuncaqlara daha çox meylli olduğunu müşahidə etməlidir. Əgər uşaqda qəddarlıq, kobudluq ehtiva edən oyuncaqlara meyl aşkar edərsə, onu zaman-zaman doğru olan istiqamətə yönəltməlidir. Bu, uşaq kiçik olarkən asan olur. Lakin o, bir qədər böyüdükdən, artıq psixologiyası zədələndikdən sonra mümkün olmur.

Hər bir valideyn övladlarını min bir əziyyətlə böyüdür, onların təlim-tərbiyəsinin düzgün olması birinci arzusu olur. Lakin bunu da bilmək vacibdir ki, uşaqlar bizim əsərlərimizdir. Sanki bir rəsm əsəri kimidirlər. Hansı rənglərdən istifadə etsək, çəkəcəyimiz rəsmdə yalnız o rənglər olacaqdır. Hansı mənzərəni çəkmək istəsək, rəsmin sonunda həmin mənzərə ilə qarşılaşacağıq. Buna görə də uşaqları bu gün onları bütün mənalarda əyləndirən, sabah isə təhlükə ilə üz-üzə qoyan, həyatlarının faciəsinə çevrilən oyuncaqlardan uzaq tutmalıyıq.

Bəli, hər bir valideyn o zaman rahat olur ki, övladlarını xoşbəxt görür. Xoşbəxtlik nədir? Düzgün tərbiyə, sağlam bədən və ruh, təhsil, cəmiyyətdə qazanılan mövqe. Bütün bunların təməli isə evlərimizdə, həm də bizim iştirakımızla qoyulur. Bu məsələdə iki cür iştirakçıyıq. Bir hadisələrin düz içərisində, bir də hadisələri kənardan izləyən şəxs kimi. Bu qədər sadə. Düşünürəm ki, bir valideyn üçün hansının ən doğru olduğunu anlamaq heç də çətin deyil...

Mətanət Məmmədova

SON SƏHİFƏ

SƏS

13 avqust 2025-ci il

"İş seçimi insanın taleyini formalaşdırır"

"Bizə həmişə böyüklərimiz deyərdilər ki, iş insanın cövhəridir. Bu ifadə ailəmizdə tez-tez istifadə olunardı. Kimsə azca tənbəllik edəndə, xüsusilə uşaqlar arasında, bacı və qardaşlarımızdan kimsə çalışmaq istəməyəndə bu sözləri eşidərdik. Uşaq yaşlarımızdan bu cür ifadələr bizə öyrədilmiş, bizə böyük nəsihətlər verilmişdi. Buna görə də hər zaman düşünmüşük ki, insan işləməlidir".Bu sözləri SİA-ya açıqlamasında "YENİ HƏYAT" Humanitar və Sosial Dayaq İctimai Birliyinin sədri Nailə İsmayılova deyib.

Onun sözlərinə görə, iş yalnız maddi təminat üçün deyil, həm də insanın dünyagörüşünün formalaşmasında mühüm rol oynayır: "İnsan işlədikcə həyatını təmin edir, özünü dəyərli hiss edir və cəmiyyətlə əlaqəsini gücləndirir. Əgər bir insan işləməzsə, onun həyatda qalmaq imkanları məhdudlaşır. Maddi ehtiyaclar ödənilməzsə, insanın yaşaması çətinləşir. İşlə bağlı seçimlər də önəmlidir; bəzən insanlar öz istəklərinə və bacarıqlarına uyğun iş tapmaya bilirlər. Bu zaman onlar başqa işlərə yönəlirlər və ya işsiz qalırlar. İş seçmək, peşə seçmək hər kəsin şəxsi haqqıdır. Lakin bəzən insanlar öz qabiliyyətlərinə uyğun olmayan sahələrə yönəlirlər, ya da düzgün ixtisas seçmirlər. Bu da gələcəkdə iş tapmaqda çətinliklərə səbəb olur. Ümumiyyətlə, işsizlik insan üçün həm sosial, həm psixoloji problem yaradır. İşsiz qalan insan passivləşir, özünə inamı azalır, yararsızlıq hissi yaranır. Bu isə onun dünyaya baxışını mənfi yöndə təsir edir. İnsanların işlə təmin olunması onların həyat enerjisinin və motivasiyasının artmasına səbəb olur".

Sosioloq qeyd edir ki, iş həm ailəni dolandırmaq, həm xərcləri qarşılamaq, həm də cəmiyyətdə hörmət qazanmaq üçün vacibdir. Əgər kimsə işləmək istəmir və ya iş tapa bilmir, bu zaman onun vəziyyəti çətin olur.

Əlbəttə, iş istəyib tapa bilməyənlər də var və onlara qarşı münasibət bəzən sərt ola bilər. Lakin mən arzu edirəm ki, hər kəs bacarığına, biliklərinə uyğun iş tapsın və işləsin. Bizim gənclərimiz həm ölkə daxilində, həm də xaricdə çalışır, öz ailələrinin maddi ehtiyaclarını təmin edirlər. İşləyən insan özünə inamlı olur, həyatdan zövq alır. İşsiz qalanlar isə bəzən cəmiyyət tərəfindən düzgün qiymətləndirilməyə bilər. Bəzən onlar seçim qarşısında qalırlar və ya diqqətdən kənarda qalırlar. Bu səbəbdən işə cəlb olunmaq, özünə inamı bərpa etmək vacibdir.

Ümumiyyətlə, işləyən insanlarda özgüvən daha yüksək olur, həyat eşqi daha güclüdür. İnam insanı irəli aparır, motivasiya edir. İşə olan müsbət münasibət, onu dəstəkləyən fikirlər insanın enerjisini artırır və daha yaxşı nəticələr əldə etməsinə səbəb olur.

Biz uşaqlarımıza da bunu öyrətməliyik: iş insanın cövhəridir. Onlara deməliyik ki, həyatlarını elə qursunlar, getdikləri yolda bilik və bacarıqlarını düzgün istiqamətləndirsinlər ki, sabah iş tapmaq asan olsun və qazandıqları bilikləri işlədikləri sahədə uğurla tətbiq edə bilsinlər. Bu, onlara həm maddi, həm mənəvi olaraq başucalığı gətirəcək. İş insanın həyatında həm maddi təminat, həm də şəxsiyyətin formalaşması baxımından ən vacib amildir.

Günel Fərzəliyeva

"SƏS" qəzetinə abunə kampaniyası davam edir!

«SƏS» QƏZETİNƏ ABUNƏ OLMAQ İSTƏYƏNLƏR AŞAĞIDAKI YAYIM ŞİRKƏTLƏRİ İLƏ ƏLAQƏ SAXLAYA BİLƏRLƏR

1. Azərpoçt Poçtdaşıma Mərkəzi – 0125984955, 0552004544
2. Azərmətbuat Yayım MMC – 0124411991, 0124404694
3. Səma Mətbuat Yayım – 0125940252, 0503336969
4. Pressaİnform MMC – 0125115191, 0504560835, 0553156002
5. Qaya Mətbuat yayım – 0125667780, 0502352343
6. Ziya LTD – 0124977696, 0503067744

1 nüsxə 1 aylığı 13.20 AZN

6 aylıq 79.20 AZN

1 illik 158.40 AZN

ABUNƏÇİLƏRİMİZİN XİDMƏTİNDƏYİK
Müraciət, şikayət, yazı, təbrik və başsağlıqlarınızı dərc etməyə hazırıq!

Payızda hansı meyvə-tərəvəzlər bahalaşacaq?

EKSPERT AÇIQLADI

"Cari ildə payız mövsümündə meyvələrin qiymətlərinin nisbətən yüksək olacağı proqnozlaşdırılır. Bu vəziyyətin əsas səbəbi məhsuldarlığın aşağı səviyyədə olmasıdır. Payıza doğru tərəvəz qiymətlərində də artım gözlənilir. Məsələn, artıq qarpız məhsulu bazara çıxarılıb və məhsul həcminin az olması qiymətlərin bahalaşmasına səbəb olacaqdır". Bu sözləri SİA-ya açıqlamasında Liberal İqtisadçılar Birliyinin sədri Akif Nəsirli deyib. Akif Nəsirli sözlərinə belə davam edib: "Yay mövsümündə kartof qiymətlərində əhəmiyyətli ucuzlaşma müşahidə edilməmiş, soğanın da mövsümi göstəricilərə nisbətən yüksək qiymətlə satışı davam etmişdir. Mövcud tendensiya payız aylarında da qalacaqdır. Payızda yetişən soğan məhsulu bazara daxil olduqda qiymətlər müvəqqəti olaraq aşağı düşə bilər. Lakin məhsuldarlığın zəif olması səbəbindən bu ucuzlaşma uzunmüddətli olmayacaqdır.

Kartof məhsuldarlığı da ötən mövsümlə müqayisədə aşağıdır. Hazırda Şimal bölgəsində, xüsusən Gədəbəy, Tovuz və Qazax rayonlarında kartof yığımı prosesi gedir. Qısa müddətli qiymət azalması mümkündür, lakin sonradan qiymətlər yenidən artacaqdır. Ümumilikdə, payız mövsümündə bütün meyvə-tərəvəz məhsullarının bahalaşması ehtimal olunur. Bu prosesin başlıca səbəblərindən biri temperaturun enməsi ilə əlaqədar məhsuldarlığın azalmasıdır. Meyvə ağaclarında məhsuldarlıq çiçəklənmə dövründən başlayaraq mövsüm boyu davam etsə də, tərəvəzlər qısa müddətdə yetişir və temperatur dəyişikliklərinə daha həssasdır. Temperatur aşağı olduqda məhsuldarlıq da azalır, yüksək temperatur şəraitində isə əksinə, məhsuldarlıq artır (digər amillərin sabit qalması şərti ilə)".

Ayşən Vəli

Baş redaktor:
Bəhruz Quliyev

Ünvanımız:
Bakı şəhəri, Üzeyir Hacıbəyli küçəsi, 66.
Şəhadətnamə:№ 022492
http://www.ses-news.az
http://www.sesqazeti.az
E-mail: ses@sia.az
"ƏLİNCƏ" AZƏRBAYCAN XEYRİYYƏ CƏMİYYƏTİNİN ORQANI.
QƏZET 1991-Cİ İL YANVARIN 11-DƏN ÇIXIR
Tel: 598-33-90
Faks: 493-11-62

Redaksiyanın mövqeyi ilə müəllifin mövqeyi üst-üstə düşməyə bilər.

Qəzet bazar və bazar ertəsindən başqa hər gün nəşr olunur

Tiraj: 3000